

nordisk ARKIVNYT

4 • 2017

Et klenodie for flere nationer:
Kong Valdemars Jordebog

199

Nordisk Arkivportal
og et digitalt Nordisk
Arkivnyt

155

Ut i verden for å
redde arkiver

162

Vestnordiske
Arkivdage 2017

171

I vilket skick är våra
största skatter?

182

NORDISK ARKIVNYT

utges av Riksarkivet och utkommer
fyra gånger om året.

HUVUDREDAKTÖR

Maria Larsson Östergren
Riksarkivet
Box 12541
S-102 29 Stockholm
e-post: maria.larsson-ostergren@
riksarkivet.se
Tel.: (+46) 10 476 88 92

LOKALREDAKTÖRER

Danmark

Julie Avery
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45) 41 71 72 24
e-post: jav@sa.dk

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258.
FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
e-post: pertti.hakala@arkisto.fi

Island

Karen Sigurkarlsdóttir
Íslands Nationalarkiv, Reykjavík
Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík
Tel.: +354 590 33 00
e-post: karen@skjalasafn.is

Norge

Fredrik Larsen Lund
Riksarkivet
Postboks 4013 Ullevål Stadion
N-0806 Oslo
Tel.: (+47) 22 02 26 00
e-post: fredrik@arkivverket.no

Sverige

Andreas Wallgård
Riksarkivet, Landsarkivet i Vadstena
Hamngatan 4
592 30 Vadstena
Tel: 010-476 87 83
e-post: andreas.wallgard@riksarkivet.se

Prenumerationsärenden

och adressändringar

Maria Larsson Östergren
maria.larsson-ostergren@riksarkivet.se

ANSVARIG UTGIVARE

Karin Åström Iko

LAYOUT & TRYCK

Wikströms Tryckeri AB, Uppsala
Upplaga 2000
ISSN 0546 2851

Retur – Riksarkivet

Huvudredaktören

Allt har en början och ibland också ett slut eller så fortsätter något men tar en ny väg. Som vi redan flaggade för under Huvudredaktören i föregående nummer (2017:3) kommer Nordisk Arkivnyt att upphöra som pappers-tidning från och med årsskiftet 2018. Det innebär att det nummer som du nu håller i din hand blir den sista tryckta tidningen. Efter drygt 60 år går produktionen över från papperstidning till en digital utgåva. I samband med årsskiftet öppnar Nordisk Arkivportal (www.nordiskarkivportal.org) där Nordisk Arkivnyt kommer att finnas som en nedladdningsbar pdf. Det innebär också att prenumerationshanteringen upphör och att tidskriften blir fritt tillgänglig för alla intresserade. Mer om förändringen och tankegångarna bakom utgivarrådets beslut liksom om den nya Arkivportalen kan du läsa i Eiríkur G. Guðmundssons artikel "Nordisk Arkivportal og et digitalt Nordisk Arkivnyt", artikeln inleder numret.

Alla arkivanvändare av svenskt digitaliserat källmaterial har fått ett riktigt glädjande besked. Regeringen föreslog i sin budgetproposition under hösten att det svenska Riksarkivets digitala arkivinformation ska bli fritt tillgänglig för alla från och med årsskiftet. Det abonnemang som tidigare varit knuten till Riksarkivets digitala läsesal tas bort och myndigheten får en budgetförstärkning för att täcka intäktsbortfallet. I ett andra steg kommer informationen att göras tillgänglig som öppen data.

Att vi lever i en allt mer digitaliserad tid och att arkivväsendet måste brottas med stora utmaningar vittnar många av artiklarna om i detta nummer. Island var värd för "Vestnordiske Arkivdage" där ett flertal av föredragen handlade om digitalt bevarande och digital förmedling. I artiklar från både Norge och Danmark får vi veta mer om arbetet med urval, leveranshantering och att bevara digitalt skapade arkiv.

I Riksarkivariens spalt ger Jussi Nuorteva sina perspektiv och en rad exempel på hur viktiga arkiv och dokument har påverkats av både tidens tand och av flitig användning. Riksarkivet har därför ansökt hos Finlands regering om medel för att kunna digitalisera viktiga bestånd, både för ett bevarande och ökad tillgänglighet.

Arkiven har inte bara hängivna användare utan ibland också frivilliga som hjälper till att göra arkiven tillgängliga för fler. I Danmark har frivilliga slagit "Tasterekord", med hjälp av engagerade volontärer har 90 000 poster registrerats. De har uppmärksamats under en "frivilligdag" i Köpenhamn då mer än 100 personer bussades från hela landet. Ett uppskattat initiativ.

Redaktionen vill tacka alla som på olika sätt bidragit med material och bilder under året och vi vill samtidigt önska alla läsare en God Jul och ett Gott Nytt År 2018.

Maria Larsson Östergren

Tippsa redaktionen

Har du synpunkter, nyhetstips eller förslag till artiklar?
Välkommen att kontakta någon i redaktionen.

Material till redaktionen

Redaktionen har försökt att efterforska upphovsrätt till fotografier och illustrationer. Eventuella rättighetsinnehavare, som inte har blivit kontaktade, kan vända sig till redaktionen. Den som skickar in material till Nordisk Arkivnyt förutsätts medge elektronisk publicering.

Webbplats

www.arkivnyt.nu

Nordisk Arkivportal og et digitalt Nordisk Arkivnyt

Eiríkur G. Guðmundsson

Fra 1. januar 2018 bliver kommunikation og formidling af arkivsamarbejdet i Norden udvidet med en Nordisk Arkivportal. Samtidig bliver det gamle og kendte nyhedsorgan, Nordisk Arkivnyt, gjort digitalt.

Baggrund

I 2012 besluttede de nordiske rigsarkiver at lave en fælles webportal, hvor arkiverne kan organisere fællesarran-

gementer og udveksle arkivfaglig viden af fælles interesse. Bag projektet står rigsarkiverne i Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige. Portalen benævnes Nordisk Arkivportal, www.nordiskarkivportal.org.

Formål

Nordisk Arkivportals formål er at fastholde og styrke samarbejdet mellem de nordiske arkiver ved at stille en fælles webbaseret platform til rådighed, der kan facilitere kommunikation, samarbejde og vidende-

ling på tværs af organisationerne. Websitet vil samle det nordiske samarbejde på ét sted og på den måde synliggøre, tilgængeliggøre og være stedet, hvor ansatte i arkiverne og arkivbrugerne henvender sig. Portalen vil over for alle brugerne øge tilgængelighed til arkivbestanden, formidle nyheder, referater og de mangfoldige formidlingstiltag, arkiverne byder på. På portalen anvendes de tre sprog: norsk, dansk og svensk.

■ 2018 öppnar Nordisk Arkivportal för att stärka det nordiska arkivsamarbetet och Nordisk Arkivnyt går över till en digital utgåva.

■ Redaktionen for Nordisk Arkivnyt blir också redaktion for Nordisk Arkivportal. Redaktionen består av Fredrik Larsen Lund (NO och redaktör for Arkivportalen), Maria Larsson Östergren, (huvudredaktör for Arkivnyt), Julie Avery (DK), Karen Sigurkarlsdóttir (IS), Andreas Wallgård (SE) samt Pertti Hakala (FI). Bilden är tagen vid redaktionens senaste möte i Oslo i maj 2017.

Skabelsen

Arbejdet med skabelsen af portalen blev udført af en gruppe, som består af Leon Jespersen (DK), Katrine B.R. Nielsen (DK) som bliver den tekniske redaktør, Rasmus Rødvig (DK) og Eiríkur G. Guðmundsson (IS). Asbjørn Hellum og Ole Magnus Mølbak-Andersen har samarbejdet med projektgruppen om at realisere portalen. Arbejdet med portalen er blevet væsentligt forsinket. Portalen skulle have været færdig sommeren 2017, men af forskellige grunde kom det ikke til at ske. Nordisk Kulturkontakt har bidraget generøst til projektet. Både fond, arbejdsgruppe og andre bidragsydere takkes her for deres gode bidrag og arbejde.

Redaktion af portalen

Den nye portal og Nordisk Arkivnyt omfatter de nordiske arkivers samarbejde. Tidsskriftet og portalen vil påvirke og gavne hinanden. Emner på portalens sider vil levere materiale til tidsskriftet, og omvendt kan tidsskriftet bruge portalen til nærmere uddybning af og henvisning

til det, bladet omtaler. Derfor har rigsarkivarerne vedtaget, at Nordisk Arkivnyts redaktion også overtager redaktionen af Nordisk Arkivportal. For at fordele arbejdet er Fredrik Larsen Lund (NO) blevet udnævnt til portalredaktør og bliver ansvarlig for indholdet på portalen. Maria Larsson Östergren (SE) er fortsat Nordisk Arkivnyts hovedredaktør.

Nordisk Arkivnyt ændres

Rigsarkivarerne, der udgør Nordisk Arkivnyts udgiverråd, har besluttet, at bladet skal udkomme digitalt, som pdf, fra og med 2018. Bladet skal ikke ændre grafisk profil i 2018, og det udkommer som før med fire numre i 2018. Dog har der været talt om, at det vil være hensigtsmæssigt at flytte statistikken over til portalen i 2018. Hele rækken af Nordisk Arkivnyt (i alt 60 årgange) tilgængeliggøres på portalen i digitaliseret og søgbar form. Den trykte version af Nordisk Arkivnyt ophører med udgangen af 2017. Fra og med 2018 udkommer Nordisk Arkivnyt i digital form, som pdf'er, på Nordisk Arkivportal.

Bladet bliver også gratis for alle og udsendes ikke, men kan læses og downloades på portalen. Nordisk Arkivnyts hjemmeside integreres med den nye portal og lukkes ved udgangen af 2018.

Spændende tider

Foran os ligger nye tider med nye muligheder for samarbejde og formidling af det. De næste par år vil blive en overgangsperiode, hvor vi vil se portal og tidsskrift udvikles sideløbende. Der spiller redaktionen en væsentlig rolle, men vi stoler også på, at alle arkivmedarbejdere tager godt i mod det nye par, portal og tidsskrift, og har meninger om og forslag til, hvordan de bedst kan udvikles.

*Med de bedste ønsker
på udgiverrådets vegne,
Eiríkur G. Guðmundsson
nationalarkivar*

Privatarkiv ordna med utviklingsmidlar

Helen Daae Frøyseth

I 2016 fekk Fredrikstad byarkiv tildelt 150 000 kroner i arkivutviklingsmidlar frå Arkivverket for å ordne og formidle arkivet etter Seutelvens verksted. I haust sto smakebitar frå arkivet utstilt i Fredrikstad rådhus.

Arkivet etter Seutelvens verksted er i dag bevart i det kommunale Fredrikstad byarkiv sitt depot og utgjør ca. 50 hyllemeter. Arkivet dekker ein lang periode av verksemda (1924–90) og inneheld ulike typar materiale. I tillegg til møtebøker, korrespondanse og rekneskap fins det også store mengder fotografi og

teikningar, og nokre eigenproduserte trykksaker og gjenstandar.

Byarkivet fekk utviklingsmidlar frå Arkivverket i 2016. Heile arkivet er no lagt i ei logisk rekkefølge etter type materiale og alder. Noko er ferdig ordna, som møtebøker og fotografi. Dei fleste bileta er også digitaliserte.

■ Byggenummer 98, "Helen", bygd 1970-71 ved Seutelvens verksted. Foto: Fredrikstad byarkiv/Seutelvens verksted. Ukjend fotograf.

■ Torolf Sønstrød var tilsett ved Seutelvens verksted frå 1961 til 1970. Under utstillingsopninga i Byhallen i Fredrikstad rådhus fortalte han blant anna at verkstaden leverte mange såkalla "paragrafskip" – eit populært omgrep på fartøy som blei bygga slik at volumet av skroget låg like oppunder grensa der påbode bemanning, hamneavgifter o.l. auka. Foto: Helen Daae Frøyseth.

Fredrikstad byarkiv har tatt imot arkivet i fleire rundar – seinast i 2015.

– Det var rein flaks at delar av arkivet vart berga då bygningen arkivet låg i skulle rivast, fortalde byarkivar Ingerid Gjølstad under utstillingsopninga i Byhallen 19. september.

Byarkivet er interessert i opplysningar frå publikum i det vidare arbeidet med arkivet.

– Det var tydeleg at utstillinga slo an hos folk som har eit forhold til Seutelven. Vi har alt fått vite mykje som vi ikkje visste frå før, fortel Berit Sæbø, fagansvarlig for historiske arkiv ved Fredrikstad byarkiv.

Viktig for byen

Seutelvens verksted vart etablert i 1917 og var ei viktig verksemd i Fredrikstad-området, der sjø og skipsfart har vore vesentlege grunnlag for utviklinga gjennom historia.

Verksemda starta med vedlikehald og reparasjonar av mindre skip og slepebåtar, etter kvart også produksjon av anleggsverktøy. I 1928 starta firmaet med elektrisk sveising. Etter andre verdskrig begynte dei med bygging av havgåande skip på mellom 800 og 3000 tonn. Dei dreiv også med skipsreparasjonar og husbygging, med meir. Seutelvens verksted leverte sitt siste skip i 1971.

Aksjeselskapet vart oppløyst i 1980. Det einaste som står att på tomta i dag er den gamle platepressa.

Byarkivet fekk også støtte frå jubileet Fredrikstad 450 år til utstillinga.

Skribenten er seniorrådgjevar i Arkivverket, Kommunikasjon og formidling

FAKTA: Arkivutvikling

Riksarkivaren har sidan 2015 forvalta prosjekt- og utviklingsmidlar som skal styrke sikring og tilgjengeleggjing av arkiva i samfunnet. Midlane kjem frå Norsk Tipping sitt speleoverskot, og målgruppa for stønadsordninga er offentlege og private arkivinstitusjonar, faglege interesseorganisasjonar og andre aktørar som arbeider med dokumentasjonsforvaltning og historiske arkiv. Frå i år kan òg museum som bevarer og formidlar arkiv søke. Tilgjengelege midlar har økt frå fire millionar kroner i 2015 til ti millionar i 2017.

Statsarkivet i Hamar er 100 år

Sigrid Jostad

Statsarkivet i Hamar ble opprettet for hundre år siden. I tillegg til det nå 200-årige Riksarkivet, var det den gang stiftsarkiv i Trondheim, Bergen og Oslo. Den 29. mars 1917 kom stortingsvedtaket om at landets fjerde stiftsarkiv skulle opprettes: «Der opprettes fra 1ste juli 1917 et stiftsarkiv paa Hamar.»

Innsamling og avskrifter

«Stiftsarkivet» ble raskt bemannet med tre ansatte, som til og med fikk elektrisk lys på arbeidsplassen! Den første tiden gikk med til å samle inn

arkiver fra den lokale statsforvaltningen, og å motta regionens arkiver som var oppbevart i Statsarkivet i Kristiania. Det ble også transkribert dokumenter til bruk i retten. Eldre dokumenter kunne allerede i 1917 være vanskelige å forstå, da doku-

mentene ble skrevet i en personlig gotisk håndskrift, ofte med fagterminologi og med fortidens språknormer. Også i dag leverer statsarkivet avskrifter til rettslig bruk.

Fra Statsarkivet i Hamar ble opprettet, og fram til midten av

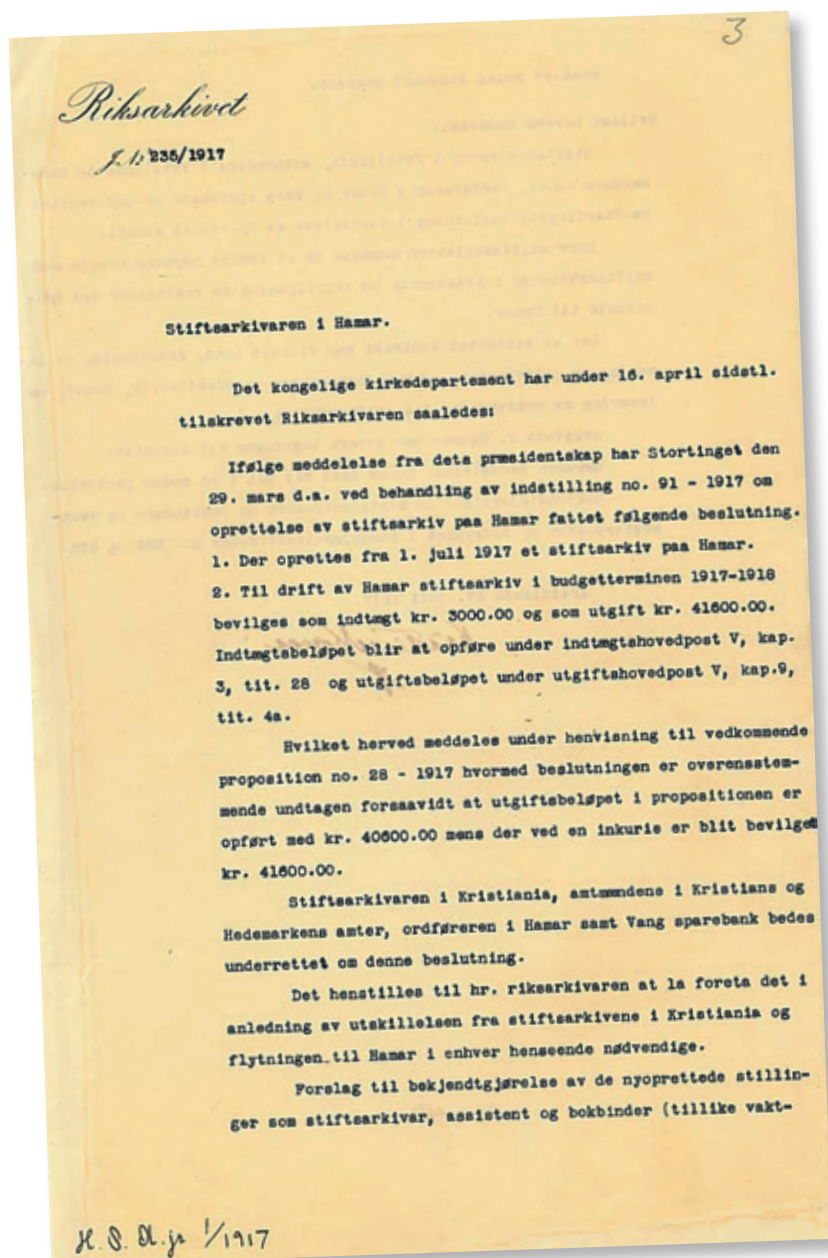

■ Fotografi fra lesesalen ved Statsarkivet i Hamar under institusjonens yngre dager. Kilde: Anno museum, Domkirkeoddens fotoarkiv.

■ Konsert i Hamardomen på Domkirkeodden under statsarkivets jubileumsmarkering 31. august 2017.

Foto: Statsarkivet i Hamar.

■ Brev fra Riksarkivaren som meddeler Stortingets vedtak om å opprette stiftsarkiv på Hamar. Kilde: Statsarkivet i Hamar, bilag til saksarkiv, eske 1 1917.

1980-årene, kunne man i prinsippet arbeide etter samme metode. Den største forskjellen fra 1917 til nå, er den raske teknologiske utviklingen vi ser i samfunnet, med økte krav til digitalisering og digitale løsninger. Å sikre arkivene som skapes i dag for framtida, er en større utfordring enn det var i 1917.

Jubileumsåret

I dag er Statsarkivet i Hamar et av åtte statsarkiv i Norge, som sammen med Riksarkivet, Samisk arkiv og Norsk helsearkiv, utgjør Arkivverket. Gjennom hele 2017 har Statsarkivet i Hamar markert sine 100 år. Vi har formidlet arkivmateriale via månedlige radioprogrammer på lokalradi-

oen til NRK, med saker vi også har publisert på nett.

Hovedmarkeringen fant sted 31. august i historiske omgivelser på Domkirkeodden i Hamar. Statsarkivets samarbeidspartnere kom for feire jubileet, og det var deltakere fra alle deler av den statlige forvaltningen, lokalpolitikere, lokale museer og arkiv.

Foredragsholder, historiker og lesesalsgjest Morten Nordhagen Ottosen fortalte om bruk av arkivene som befinner seg på Statsarkivet i Hamar, og arkivenes betydning for lokal, nasjonal og internasjonal historie. Arkivverkets Lars Jørgen Sandberg ga et innblikk i statsarkivenes betydning for forvaltningen.

Utøvende folkemusikkarkivarer holdt en stemningsfull konsert i Hamardomen, basert på privatarkivene de selv forvalter ved museene i Hedmark og Oppland. Her var det også åpnet for besøk av representanter for lokale historie- og slektshistorielag.

I nåtida for framtida

I løpet av 100 år har både antall ansatte og antall arkiver økt, og i tillegg har en hel arkivsektor utviklet seg rundt oss. Kommunale-, fylkeskommunale- og private arkivinstitusjoner deltar i det viktige arbeidet med å sikre samfunnets arkiver. Selv om utviklingen krever nye arbeidsmetoder, er samfunnsoppdraget i hovedtrekk det samme. Husrom og elektrisk lys er fremdeles viktig for bevaring av arkiver, men samfunnsutviklingen krever at det hele tiden også er fokus på utvikling og kompetanse, slik at vi evner å ta vare på det som skapes i nåtida for framtida.

Skribenten er arkivar ved Statsarkivet i Hamar

Les mer:

Mer om 100-årsjubileet til Statsarkivet i Hamar på Arkivverkets nettsider: <https://www.arkivverket.no/om-oss/hva-er-arkivverket/statsarkivet-hamar-100-ar>

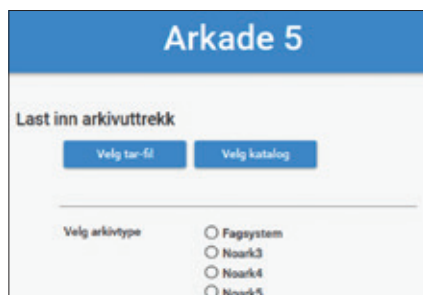
Nytt testverktøy for arkivuttrekk

Erik Aaberg
Joachim Fugleberg

I september lanserte Arkivverket versjon 1.0 av et nytt testverktøy: Arkade 5.

Arkade vil etter hvert erstatte alle de verktøy Arkivverket har for å teste kvalitet av datasett generert fra arkivsystemer. Et viktig poeng er at Arkade kan teste så å si alle aktuelle varianter av arkivuttrekk, Noark-standarder 3, 4 og 5, i tillegg til såkalte fagsystemer.

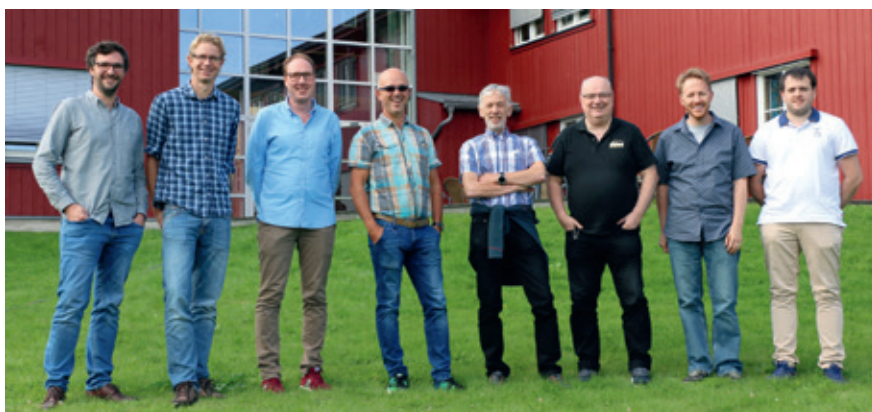
Arkade tester arkivuttrekk, produserer testrapporter og "pakker inn" data basert på gjeldende arkivstandarder for metadata. Testing av data baserer seg primært på Arkivverkets standard Archival Data Description Markup Language (ADDML) for beskrivelse av datastrukturer.

■ Eksempel fra grensesnittet i Arkade 5.

Enkelt å bruke

Arkade er en frittstående applikasjon som fritt kan lastes ned og enkelt installeres av alle. Programmet er svært enkelt i bruk. I prosjektfasen er det hentet innspill, kommentarer og ideer fra både kommunal og statlig sektor. Ved å senke terskelen for

■ Team Arkade, fra Arkitektum A/S (A) og Arkivverket (AV): Fra venstre: Jørgen Tellnes (A), Henning Jensen (A), Joachim Fugleberg (AV), Hallstein Søvik (A), Erik Aaberg (AV), Terje Pettersen-Dahl (AV), Tor Oskar Ova Johnsen (A), Jørgen Østengen Vik-Strandli (AV).

Foto: Benjamin Dehli (A).

bruk av testverktøy håper vi å forenkle prosessene både hos arkivskapere og arkivinstitusjoner. Blant annet vil feil og avvik kunne oppdages mye tidligere, noe som sparer både tid og kostnader for alle involverte.

All kildekode og funksjonalitet i Arkade er lagt ut som åpen kildekode, så det vil også være mulig for aktører utenfor Arkivverket å lage spesialtilpasninger.

Videre utvikling

Arkivverket vektlegger dessuten forvaltning og videreutvikling av programvaren. Det er allerede en løpende prosess for å legge inn mer funksjonalitet basert på registrerte ønsker under utvikling av versjon 1.0. Det vil også etableres brukerforum og tekniske støttefunksjoner, der man tidligere kanskje ikke har vært gode nok utad.

Utvikling av Arkade 5 har krevd ett år med utvikling og testing. Prosjektet

har vært styrt av Arkivverket, mens programvaren har vært utviklet eksternt av firmaet Arkitektum A/S. Samarbeidet med Arkitektum fortsetter, men forvaltning videre vil være Arkivverkets ansvar.

◆ Skribentene arbeider i Arkivverket, henholdsvis Seksjon for arkiv- og IT-utvikling og Seksjon for avlevering

SITAT

"Arkade vil utgjøre en enorm tidsbesparelse ved testing av uttrekk, både for arkivskaper og depot."

Solveig Heløe Olsen, rådgiver, Interkommunalt Arkiv, Troms.

Ut i verden for å redde arkiver

Merethe Nordgarden

Norwegian Mission of Rule of Law Advisors to Moldova (NORLAM) var virksomme i ti år. Dette er historien om hvordan arkivet fra et norsk bistandsprosjekt ble berget – og bragt til Norge.

Torsdag 11. mai 2017

I underkant av to måneder før nedleggelsen av NORLAM fikk avdelingsdirektør i Justis- og beredskaps-

departementet (JD), Vilde Ronge, en e-post av sendelagsleder og fengselsleder Siri Fjørtoft i Chisinau. Vilde har ansvar for arkivtjenesten i departementet, og Siri ba om råd til hvordan arkivet best skulle avsluttes. Det ble ganske fort klart for oss at vi burde reise ned for å planlegge avslutning, henting, og også få på plass en avtale om ordning av arkivet etter NORLAM. To uker senere, i pinsen 2017, var Vilde Ronge og jeg i Chisinau, hovedstaden i Moldova. Vi

hadde så vidt fått med oss at valutaen het *lei* og at språket var rumensk. Ellers visste vi lite om Moldova.

Mandag 5. juni 2017

Framme i Chisinau ble vi tatt imot av Jørn-Lasse Refsnes, politiadvokat for NORLAM, og dagen etter fikk vi møte resten av NORLAM-teamet. Spesielt viktig var møtet med Nadia Burciu, som ved siden av sine oppgaver som fengselsrådgiver, i sine ti år i NORLAM har tatt hovedansvar

■ På ferd med hest og kjerre i Moldova, Europas fattigste land.

Foto: Privat.

■ Merethe Nordgarden (til høyre) og Vilde Ronge fra Justis- og beredskapsdepartementet utenfor NORLAM-kontoret i Chisinau i Moldova. Foto: Privat.

for ordning og vedlikehold av arkivet. Hun har mye av æren for at arkivet er så komplett og såpass godt ordnet og oversiktlig som det er. Sju ansatte, én administrativ stilling som ikke jobbet med arkiv – alle med det samme målet om å bistå Moldova i utvikling mot et mer demokratisk land å leve i. I et slikt perspektiv sier det seg selv at arkiv ikke alltid kommer øverst på listen over ting man vil, eller kan, prioritere. Samtidig har selvsagt NORLAMs ansatte selv hatt et fortløpende behov for tilgang til et arkiv, så de har ordnet seg ad hoc underveis. Arkivtjenesten i JD hadde vært på et par besøk til NORLAM underveis, men disse be-

søkene ble dessverre ikke godt nok fulgt opp fra verken vår eller deres side. NORLAM-arkivet bærer preg av å være skapt i et bistandsprosjekt, med lite midler til arkiv og administrasjon. Samtidig har de hele veien vært opptatt av å dokumentere alt de har bedrevet. Det ligger kanskje i saksfeltets natur, men det har vært mye etter innfallsmetoden, og endret underveis når nye mennesker har kommet til.

Vi konstaterte imidlertid fort da vi kom ned til dem at dette var viktig dokumentasjon å bevare for ettertiden, både for Moldova og for Norge. Arkivet er skapt i en kultur og et land som ikke har den åpen-

heten offentliglova sørger for hos oss, og der ikke innbyggerne har tilgang til arkivene på samme måte som i Norge. NORLAM-arkivet er ikke ordnet etter norsk arkivstandard eller med tanke på at det skal tilgjengeliggjøres.

I løpet av arbeidsdagen i Chisinau bestemte vi oss for å overlate kopiering av mappestrukturen til de lokalt ansatte, og å holde kontakten. Dette var ikke en enkel avgjørelse, men de gjenværende NORLAM-ansatte ønsket å jobbe mer med arkivet for å sørge for at det ble så komplett som mulig. Dette kom i tillegg til rydding og tømning av kontorer som har vært i bruk i ti år. Men vi holdt kontakten, og politiadvokat Jørn-Lasse Refsnes sørget for at kopieringen ble gjennomført dagen før den lokale nettleverandøren stengte ned nettet.

Fredag 30. juni 2017

Jeg hentet disken med det elektroniske arkivet på Gardermoen, og samme uken hadde papirarkivet kommet fram til Norge.

Mandag 4. september 2017

Vi dannet oss selvsagt en viss oversikt over arkivet mens vi var i Moldova i juni, men det var fint å få arkivet i hus for å få bedre inntrykk. NORLAM startet i 2007 med rent papirarkiv, ført i en enkel Excel-journal og ordnet i permer delvis etter emne. Papirarkivet utgjorde om lag sju hyllemeter ved avlevering. Underveis i tiårsperioden gikk arkivet over til digital lagring av dokumenter. Vi har altså to deler av ett arkiv: digitalt lagret i mappestruktur og papirarkiv. Begge inneholder dokumenter fra hele perioden, men ingen av delene er komplette for seg. Vi så at det mest hensiktsmessige er å bevare de to delene slik de er skapt, samtidig som vi kom fram til at dette arkivet ikke enkelt kan presses inn i en NOARK-standard. Vi gikk derfor i dialog med Arkiverket for å finne en god løsning på avleveringen. Vårt forslag gikk ut på å avlevere arkivet som en digital del og en papirdel. Arkiverket, som viste stor forståel-

■ Sergiu Movilean, livstidsfange i Rezina-fengslet i Moldova, i rollen som prins Hamlet. Foto: Privat.

■ Nadia Burciu, fengselsrådgiver og prosjektleder med hovedansvar for arkivet til NORLAM. Foto: Privat.

se for utfordringene, var enige i vår tilnærming til avlevering. Ordningen av papirarkivet er allerede igangsatt, og erfarne arkivarer fra Stiftelsen Asta er i gang med denne oppgaven. Inntil videre må vi ta den fysiske lag-

ringen selv på grunn av fulle magasiner i Arkivverket. Det neste vi går løs på nå er å finne ut hvordan vi best kan deponere den digitale delen.

Fredag 22. september 2017

Iver Huitfeldt, pensjonert dommer og første sendelagsleder, oppsummerer det første året til NORLAM slik: «A story of how *love* was established». Setningen gjenspeiler inntrykket vi fikk av engasjementet som har preget delegasjonen i det lille gule huset i Moldovas hovedstad. NORLAM har ikke bare bygget faglige nettverk, men også relasjoner mellom mennesker. De norske ansatte har jobbet tett med sju lokalt ansatte i ti år. Det viktigste har hele tiden vært demokrati og rettstatsbygging, og det største fokuset har vært reform av fengselssystemet i direkte kontakt med menneskene på begge sider i systemet. Arbeidet for menneskerettigheter, demokrati og åpenhet har blitt utført med fokus på humanisme og kreativitet. NORLAM har involvert seg på mange ulike måter, og arkivet gjenspeiler dette, fra ord til bilder. De har blant annet oversatt den moldovske straffeloven til flere språk i den ene enden, og i den andre vært med på å få i stand en oppsetning av Hamlet i Moldovas sikreste fengsel, med innsatte i flere roller. Som en av fangene selv uttrykte den opplevelsen: «Hamlet-prosjektet lærte meg at hevn gjennom vold har en høy pris». Den korte tiden vi fikk hos NORLAM gjorde inntrykk, og som program har de involvert mange gode resultater å se tilbake på.

NORLAM eksisterer ikke lenger som annet enn en nettside. Selv om vi har kontakt med de tidligere ansatte, har vi ikke mulighet til å gå tilbake til de som var der da det skjedde. Vi er imidlertid sikre på at det er mange spor av NORLAMs arbeid, både i virksomheter og personer i Moldova, og i Norge. Snart vil det også være et arkiv å søke i.

Skribenten er rådgiver i Justis- og beredskapsdepartementet

Fakta: Moldova

Moldova var tidligere en del av Romania, men ble senere sovjetrepublikk. I 1991 erklærte Moldova sin selvstendighet. Siden 2001 har det tidligere kommunistpartiet hatt makten i den demokratiske republikken Moldova. Moldova er det fattigste og mest underutviklede landet i Europa. Men det er også et frodig land med landbruk som hovednæring.

Fakta: Styrkebrønnen

Justisdepartementet opprettet i 2004 en beredskapsgruppe kalt Styrkebrønnen som består av ulike personer fra straffesaksjeden. Straffesaksjeden inkluderer blant annet forebygging, etterforskning, påtale, domstolsbehandling, straffegjennomføring og tilbakeføring til samfunnet. Oppdraget er å bidra med rådgivning og bistand til å bygge opp institusjoner som ledd i demokratiutviklingen i land hvor det har vært krig eller som er i en overgangsfase fra totalitære styresett til demokrati. Det dreier seg særlig om oppbygging av friomsorgen og innføring av alternative straffereaksjoner.

Fakta: NORLAM

Norwegian Mission of Rule of Law Advisors to Moldova (NORLAM) ble opprettet i 2007 og var finansiert av det norske Utenriksdepartementet, men implementert av Justis- og beredskapsdepartementet. I ti år har NORLAM gitt bistand til rettsstatsutvikling og støttet reformer i justissektoren i Moldova.

Forvaltning i Arkivverket:

Jobber for bedre dokumentasjonsforvaltning og arkiver

Espen Sjøvoll

Arkivverket gjennomførte en stor omorganisering høsten 2016, og jeg fikk muligheten til å lede avdeling Forvaltning i den nye organisasjonen og startet i jobben 2. januar 2017. Jeg kom som ny til Arkivverket fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet der jeg hadde arbeidet som fagdirektør innen digitalisering i offentlig sektor. Helt ny på arkiv var jeg imidlertid ikke, med erfaring som leder for arkiv og administrasjon i Konkurransetilsynet, produkteier for to NOARK-løsninger i IT-selskapet EVRY og innleid prosjektleder/konsulent for å anskaffe dokumentasjonsløsninger.

Avdeling Forvaltning i Arkivverket har ansvar for dokumentasjonsforvaltningen som skjer i offentlig sektor: bevaring og kassasjon ("urval och gallring" på svensk), standarder (NOARK), veiledning av offentlige virksomheter, tilsyn med forvaltningen og mottak av arkiver som overføres til Arkivverket. Avdelingen har også ansvar for vårt arbeid med privatarkiver. Jeg har lært avdelingen å kjenne som et veldig kompetent team med høyt engasjement for fagfeltet. Utfordringen vår er vel helst at oppgavene overgår hva vi har kapasitet til å håndtere.

Ny tilnærming til oppgaver

Derfor arbeider vi med hvordan vi kan jobbe smartere og med større

■ Espen Sjøvoll, avdelingsdirektør for Forvaltning i Arkivverket. Foto: Berre.

virkning på hvordan dokumentasjon forvaltes og gode arkiver skapes. Et viktig prosjekt vi startet tidlig på året er *Brukerorientert arkivtilsyn*. Prosjektet benytter metoder for servicedesign til å grundig analysere brukerbehov og hvordan tilsyn bør gjennomføres for å gi størst mulig effekt i virksomhetene. Arbeidet inkluderer tett dialog med ledere og arkivmedarbeidere i stat og kommune, og vi blir utfordret på mange sider av hvordan vi gjennomfører tilsyn. I perioden oktober til desember prøver vi ut både "wild ideas" og mindre justeringer ved å gjennomføre tilsyn der vi for første gang tester flere ulike ideer. Jeg ser frem til å høre hvilken læring vi får når vi sammenlikner

ulike tilsyn med tanke på hva som gir gevinster og hva som var mindre gode ideer.

Et annet viktig arbeid vi har lagt mye vekt på, er å forenkle hvordan forvaltningen kan levere sine arkiver til Arkivverket. I gammel organisasjon var det stor variasjon i arbeidsmåter mellom de ulike statsarkivene og Riksarkivet. Nå har vi fått en ryddig prosess for alle avleveringer på tvers av landet. Vi lanserte i sommer også verktøyet Arkade 5 som kan teste integriteten til digitale arkiver uavhengig av om de følger NOARK 3, 4, 5, eller er system uten NOARK-struktur (se egen artikkel). Arkade 5 kan også brukes av den enkelte virksomhet for å teste at deres systemer kan produsere gode arkivuttrekk lenge før overføringen til depot skal skje.

Sikre digitale arkiver

Digitale verktøy har vært i bruk i mange tiår allerede. Men vi har i Norge vært for dårlige til å sikre digitalt arkivmateriale og få det overført til digitale depot. Arkivverket har de siste årene analysert situasjonen grundig og fått frem konsepter for hvordan vi kan ta tak i denne utfordringen. Det er mye digitalt arkivmateriale som står i fare for å gå tapt, eller som allerede er borte. Regjeringen har derfor styrket Arkivverkets budsjetter med 10 millioner kroner hvert år de neste tre årene for at vi skal arbeide målrettet med å sikre overføring av digitale arkiver til digitale depot i Arkivverket

■ Digitalisering innebærer nye måter å jobbe på, både for ansatte i forvaltningen og i arkivinstitusjonene som skal bevare dokumentasjonen som skapes.

Foto: Berre.

eller kommunal sektor. Dette arbeidet starter for fullt i 2018.

Riksrevisjonen avdekket i en rapport til Stortinget våren 2017 at det er store utfordringer med arkiv og åpenhet i mange departementer og store statlige virksomheter. Årsakene og utfordringene er sammensatte, men jeg ser at det vil være viktig for Arkivverket og avdelingen å bli bedre på vår veiledning overfor forvaltningen. Ambisjonen er at vi i 2018 skal bruke erfaringene fra å jobbe brukerorientert, og med servicedesign som metode, til å utvikle nye verktøy og metoder for å veilede forvaltningen for å bedre dokumentasjonsforvaltningen i staten, og dermed kunne sikre gode arkiver for fremtiden.

Det digitale skiftet

En viktig grunn til at forvaltningen har utfordringer med dokumenta-

sjonsforvaltning og arkiv er det store skiftet vi står overfor med overgang til digitale arbeidsverktøy. Som i de fleste land, har vi fremdeles ikke funnet nøklene til gode arkiver i vår digitale tidsalder. Vi utfordres av at den enkelte bruker utnytter nye verktøy, som e-post, samhandling (for eksempel Sharepoint), prosjektstyring og andre løsninger uten å tenke på arkivbehov. En mye større utfordring er imidlertid at hele arbeidsprosesser endrer seg betydelig med digitalisering. Vi ser allerede at notater forsvinner fra saksgangen og erstattes med felt i databaser. Brev blir erstattet med at innbyggerne har flere mindre transaksjoner med forvaltningen på en nettjeneste. Beslutninger gjort av personer erstattes med regelbestemte avgjørelser i IT-systemer basert på registerinformasjon.

Det digitale skiftet er vår tids ut-

fordring for å sikre gode arkiver i fremtiden. Om vi ikke aktivt arbeider med å finne gode løsninger for hvordan vi som samfunn skal håndtere digital dokumentasjon og digitale arkiver vil mye viktig informasjon om vår tid gå tapt. Jeg tror dette vil kreve mye av den enkelte medarbeider, at vi som avdeling utvikler mye ny kompetanse på det digitale og får ny forståelse for hva digitale arkiver representerer. Ikke minst tror jeg at oppgaven er større enn hva vi greier å løse alene. Jeg håper derfor at arkivinstitusjonene i Norden får til et godt samarbeid hvor vi kan dele kompetanse og erfaringer og sammen finne gode løsninger.

Skribenten er avdelingsdirektør for Forvaltning i Arkivverket

Fria bilder för allmänheten

Andreas Wallgård

Regeringen föreslog i samband med sin budgetproposition för nästa år att Riksarkivets digitala arkivinformation ska bli fritt tillgänglig för alla. Som det ser ut i dag krävs en abonnemangsavgift (skolor och bibliotek undantagna) för att få tillgång till Riksarkivets digitala läsesal.

– Kulturarvet och vår historia ska inte bara vara tillgängligt för den som kan betala för det, förklarar kulturminister Alice Bah Kuhnke i regeringens pressmeddelande. Hon jämför satsningen med den fri entré-reform som genomförts för statliga museer.

– Det är mycket glädjande att vi nu får möjlighet att göra samhällets digitala arkivinformation gratis för alla. Den blir då en del av den växande mängden öppna data från offentlig sektor, säger riksarkivarie Karin Åström Iko.

Riksarkivet planerar att genomföra förändringen mot öppen och fri digital arkivininformation i två steg. Först tas abonnemangsavgiften till den digitala forskarsalen bort, i ett andra steg görs informationen tillgänglig som öppen, länkbar och maskinläsbar data.

Hittills har ca 180 miljoner digitala bilder av arkivhandlingar producerats. 100 miljoner av dem är publikt tillgängliga och nås via Riksarkivets digitala läsesal. De bilder som inte är publika är under personsekretess

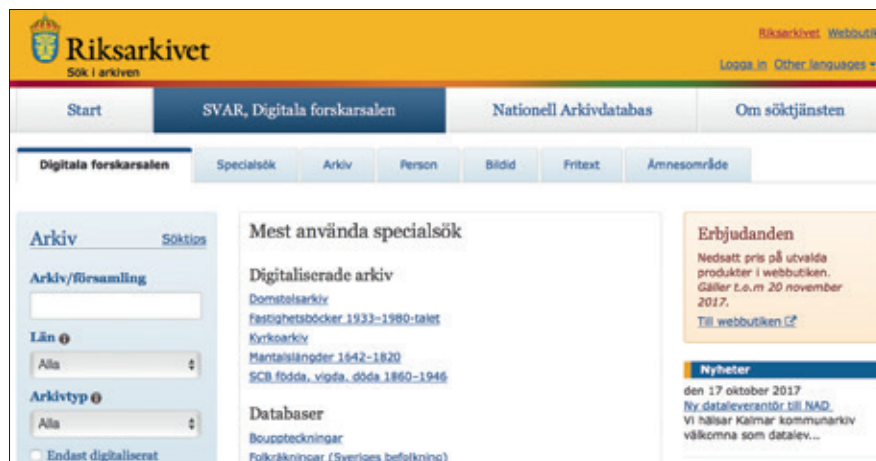
■ Regeringen har föreslagit att Riksarkivets digitala arkivininformation ska bli fritt tillgänglig från årsskiftet 2018. Detalj ur Församlingsbok från Dalhem kyrkoarkiv, volym AIIa:3. Foto: Madelene Nettermark, Riksarkivet Landsarkivet i Visby.

men släpps kontinuerligt i takt med att skyddstiden löper ut. Utöver detta har drygt 100 miljoner bilder av arkivhandlingar och annat kulturarvsmaterial producerats på beställning av andra kulturarvsmyndigheter och institutioner.

Reformen kommer självklart att påverka de privata aktörer som finns på den svenska "arkivmarknaden". Arkiv Digital som med 26 000 kunder är ett av de större företagen som mot betalning erbjuder digitala arkivbilder på nätet säger sig dock se fortsatt ljus på framtiden.

– Vi tror och hoppas att förändringarna genomförs på ett rimligt sätt och att vi får ett gott samarbete med Riksarkivet, säger man via sin hemsida.

Skribenten är lokalredaktör för Nordisk Arkivnyt

Arkivutredare utsedd

Andreas Wallgård

Den 26/10 meddelade regeringen att man utsett den biträdande riksbibliotekarien Lars Ilshammar att vara särskild utredare i den arkivutredning som aviserats i kulturarvspropositionen tidigare i år.

– Arkivpolitiken har inte utretts sedan Internet slog igenom på allvar. Nu gjuter vi en stabil grund för att vårt gemensamma minne, våra arkiv, ska kunna stå starka en lång tid framöver, säger kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke i regeringens pressmeddelande.

Lars Ilshammar är i dag biträdande riksbibliotekarie. Han har tidigare varit chef för Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och bl a varit verksam som lektor i arkivvetenskap vid Lunds universitet. Ilshammar är disputerad historiker och har en bakgrund som journalist.

– Bemanningen av sekretariatet pågår som bäst, berättar Lars Ilshammar

■ Lars Ilshammar, biträdande riksbibliotekarie, har utsetts att vara särskild utredare i den arkivutredning som nu startar. Foto: Jann Lipka, hämtad från Flickr, Kungliga Biblioteket.

som räknar med att det konkreta arbetet kommer igång kring årsskiftet. Utredningen kommer inledningsvis att ha fokus på att lyssna in, med örat riktat mot såväl svenska som internationella erfarenheter. Någon form av rådslagsturné kommer också att äga rum.

– Det är också viktigt att utredningen landar i ett realistiskt resultat, att arbetet svarar upp mot de många frågor som finns inom arkivområdet och att förslagen är genomförbara, säger Lars som lyfter fram översynen av arkivlagen som något av det mest centrala i uppdraget som ligger framför.

Utredningen ska överlämna sitt slutbetänkande till regeringen innan 18 november 2019.

Skribenten är lokalredaktör för Nordisk Arkivnyt

Länk till regeringens pressmeddelande

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/lars-ilshammar-utreder-ny-arkivpolitik/>

Länk till kommittédirektivet

<http://www.regeringen.se/4ab455/contentassets/98b7cb52825746c8b2443013bd94a70/oversyn-av-arkivomradet-dir.-2017106>

Se även artikel om Riksarkivets inspel till arkivutredningen som presenterades i NA 2017:3.

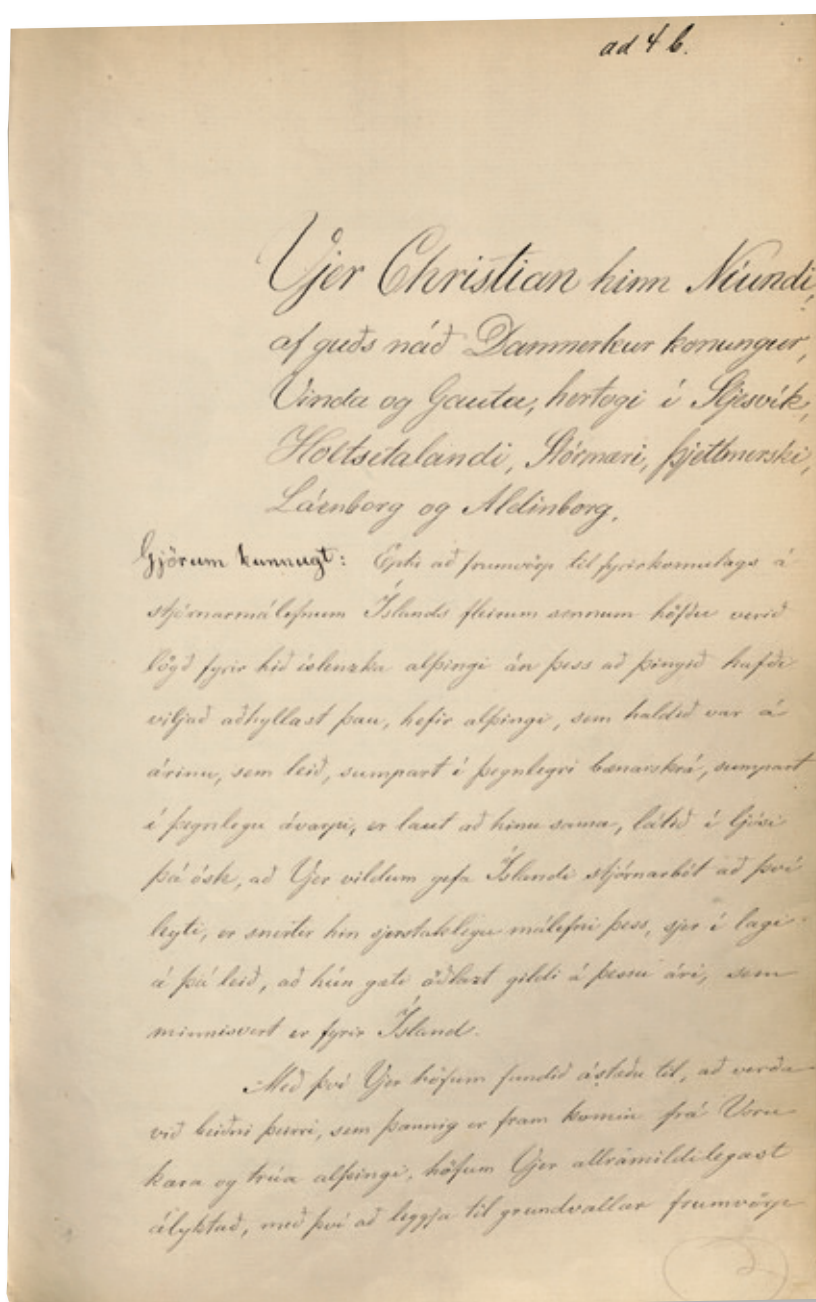
Tre islandske grundlove

Unnar Ingvarsson

De seneste år har der været megen debat i Island om, at landet trænger til en ny grundlov. Debatten har især været livlig efter finanskrakket i 2008, men trods nogle forsøg på ændringer gælder Islands grundlov stort set, som den var ved oprettelsen af republikken i 1944. Der er dog sket visse ændringer i enkelte dele af den, for eksempel valgreglerne, og så blev der i 1995 tilføjet et særligt kapitel om menneskerettigheder.

Island fik først sin egen grundlov i 1874. Da accepterede kong Christian den 9. over Danmark til dels krav fra Island om, at den danske grundlov fra 1849 (1866) ikke gjaldt for Island. Islands grundlov fra 1874 betegnede på mange måder en historisk milepæl. Den gav Island myndighed over landets egne forhold, om end kongen havde vetoret. Den indeholder bestemmelser om Altingets sammensætning og forretningsorden, valgkredse, valgbarhed og valgret, og Altinget fik ret til at vedtage finanslove og pålægge skatter. Den indeholder vigtige bestemmelser om menneskerettigheder, for eksempel om hjemmets og ejendomsrettens ukrænkelighed, erhvervsfrihed, trykke- og foreningsfrihed og ikke mindst religionsfrihed. Grundloven er uden tvivl et af de vigtigste dokumenter i Islands historie.

Selv om grundloven nok ikke har opfyldt kravene fra dem, der ville gå

■ Islands grundlov 1874.

■ Kunstneren Libia Castro arbejder med at opsætte udstillingen af de islandske grundlove.

Foto: Unnar Ingvarsson.

længere i Islands selvstændighed, og blev udsat for kritik, blev den kun ændret i mindre grad i 1920, da der

blev vedtaget en ny grundlov efter, at Island var blevet en suveræn stat i 1918. Island fik fuld selvstændighed i

1944, og igen blev der vedtaget en ny grundlov, som dog stort set var uændret i forhold til grundloven i 1920.

Grundloven fra 1874 har en noget speciel opbevaringshistorie. I 1904, da Island fik sin egen minister med sæde i Island, altså hjemmestyre, blev forskellige dokumenter fra ministeriet for Island i København overdraget til Island. Grundloven var et af dem. Hurtigt gjorde islandske historikere og jurister imidlertid opmærksom på, at der i danske arkiver fandtes adskillige dokumenter med direkte tilknytning til Islands historie og ikke Danmarks. Man forlangte, at disse arkivalier blev overdraget til Island. I 1927 blev der indgået en særlig traktat mellem landene om udveksling af arkivalier. Ifølge den kom Islandsministeriets arkivalier tilbage til Danmark, og i stedet blev 833 pakker og bind med dokumenter og brevvarier fra 1500- til 1800-tallet sendt til Island. Grundloven fra 1874 var således kommet til Danmark igen.

Grundloven var derefter i Dan-

■ Fra konferencen om grundlove i Gerðarsafn i september 2017.

Foto: Ólafur Ólafsson.

mark lige til 2003. Nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson (1984-2012) luf-tede så den idé over for sin kollega i Rigsarkivet i København, at Islands-ministeriets dokumenter, der var sendt til Danmark i 1928, igen skulle overdrages til Islands Nationalarkiv til opbevaring, mens Rigsarkivet skulle opbevare kopier af dem. Af-talen blev underskrevet den 9. april 2003, og samme dag overdrog Dan-marks statsminister, Anders Fogh Rasmussen, ved en højtidelighed i Kulturhuset i Reykjavík Islands

statsminister, Davíð Oddsson, ori-ginaleksemparet af Islands grund-lov fra 1874 som første del af den officielle overdragelse. Dermed var grundloven 1874 definitivt kommet til Island.

For nylig blev de tre grundlove udlånt fra Islands Nationalarkiv til en udstilling af Ólafur Ólafsson og Libia Castro i Gerðarsafn i Kópa-vogur. Udstillingen hed *Grundloven er en proces*, og udstillingen var en del af kulturfestivalen *Cycle*, der blev afholdt samtidig i Berlin, Hong Kong

og Kópavogur. Under udstillingen blev der afholdt en konference om forfatninger, hvor Nationalarkivets repræsentant, Njörður Sigurðsson, blandt andet holdt et indlæg om grundlovenes bevaringshistorie.

*Forfatteren er specialist i
Islands Nationalarkiv*

Vestnordiske Arkivdage 2017

Karen Sigurkarlsdóttir

Den 29.-31. august 2017 blev der afholdt Vestnordiske Arkivdage i Reykjavík. Deltagerne i konferencerne er Færøerne, Grønland og Island. De afholdes på skift hvert tredje år, første gang i 1999. Ideen med arkivdagene er, at kolleger fra disse lande mødes, udveksler erfaringer og får et vist overblik, for de står tit over for de samme udfordringer og muligheder. Konferencen var opdelt i fire seminarer. Indlæggene var interessante, og der opstod livlig debat om emnerne. Her skal blot omtales nogle glimt fra hver af seminarerne.

Det første seminar drejede sig om elektronisk bevaring. Det blev nævnt, at alle de tre lande var nødt til at indføre visse lovændringer og en forberedelse for at kunne modtage anmeldelser og aflevering af elektroniske arkivalier. Man bruger stort set

de danske regler, men der er dog visse afvigelser fra dem. Man drøftede en del styringen af afleveringerne. I Grønland er den central: Der er ét ministerium, som betaler for alle arkivudgaver. I Island betaler hver institution separat. Den ordning betyder, at islandske institutioner giver deres datasystemer besked, og det offentlige arkiv bestemmer, hvis anmeldelsen godkendes, hvornår de skal aflevere arkivalierne. På Færøerne tager man kontakt med alle institutioner og bestemmer, hvilken rækkefølge de afleverer i. De fleste var enige om, at det er vigtigt at etablere en god kontakt til de afleveringspligtige institutioner.

Digital formidling er en vigtig metode til at skabe bedre adgang til oplysninger. I det andet seminar gennemgik forelæserne forholdene i deres lande. De fleste er i gang med at tage deres første skridt, og indlæggene bestod af beskrivelser af erfaringer og overvejelser over metoder.

På Færøerne er man ved at forberede et nyt, mere brugervenligt websted, og man vil i fremtiden give mere online-adgang til data på det. I Islands Nationalarkiv har man fulgt den målsætning at gøre samlinger, der er meget efterspurgt, tilgængelige på nettet, og desuden er man i gang med at indscanne mange samlinger i samarbejde med Family Search. I Grønland er den spredte bebyggelse et særligt problem. De færreste uden for Nuuk har let adgang til Landsarkivet. Man er i 2008 begyndt at sætte kirkebøger på digital form for at give bedre adgang, men man udvider også samarbejdet med forskellige andre samlinger. Det viste sig, at arkiverne i de tre lande havde været på udkig efter egnede systemer separat. Nogle havde fundet løsninger, men der havde ikke været nogen fælles indsats på området.

Det tredje seminar drejede sig om afleveringer og afleveringsstrategier. Det handlede både om afleveringer

■ Deltagerne i De Vestnordiske Arkivdage i Reykjavík 2017.

til offentlige arkiver og til private arkiver. I Island er regelsystemet omkring afleveringer fra afleveringspligtige institutioner ganske klart, men man kunne ønske mere samarbejde omkring private arkiver. I Grønland gælder der ingen særlig lov om private arkivers modtagelse, og i praksis modtager man alle sådanne samlinger. På Færøerne har man ikke modtaget arkivalier fra det offentlige i en vis periode på grund af lokale problemer, men det er ved at blive løst med et nyt fjernarkiv. Desuden drøftede man Islands Nationalarkivs kontrolundersøgelse i 2016, og resultaterne af den blev fremlagt. Den viste, at statens arkivering og arkivstyring generelt bliver bedre.

Det fjerde seminar drejede sig om *brugerservice*. Målet var at sammenligne, hvordan servicen er i de tre lande. På Færøerne er man gået i gang med at gentage katalogiseringen af sysselarkiverne, fordi katalogiseringen af dem var ringe og svær

at forstå, og det komplicerede brugerservicen. Dette projekt fandt de islandske deltagere specielt interessant, for de står over for tilsvarende problemer med nogle samlinger fra 1800-tallet, f.eks. landshøvdningenes og amtmændenes arkiver. I Island er det ressourcekrævende at gennemgå dokumenter til brug på læsesalen for adgangsklausuler ud fra personfølsomme forhold. Ofte er den eneste mulighed at give adgang til dokumenterne med særlig forskeradgang, men det er både en tidskrævende og kompliceret proces. I Grønland og på Færøerne anvender man derimod danske regler, som bestemmer, at man kan give betinget adgang på læsesalen, men så skal det angives helt tydeligt, hvad der søges efter, og brugeren underskriver en fortrolighedserklæring. Det er ifølge islandsk lov om offentlige arkiver tilladt at indføre regler som disse, og man er i Island meget interesseret i at igangsætte en proces for at gøre

reglerne, som bruges i Grønland og på Færøerne, om betinget adgang på læsesalen til forbillede for disse regler.

Man tog på udflugt til Vestmannaeyri og sejlede i det skønneste vejr. Gæsterne nød øernes smukke natur og udsigten til land, hvor Eyjafjallajökull sås på bedste vis. De Vestnordiske Arkivdage sluttede så med en middag i Reykjavíks fri-landsmuseum, Árbæjarsafn, og alle var glade og tilfredse. Der var almen tilfredshed, især blandt islændingene, med, at konferencensprogene både var engelsk og de skandinaviske sprog. På den måde kunne alle deltage på lige fod.

Forfatteren er konservator i Islands Nationalarkiv

Glemmer du?

Ronja Hougner Vejdegren

Den 1. september 2017 lancerede Rigsarkivet i København en ny permanent udstilling under titlen "Glemmer du?" Udstillingen illustrerer arkivers vigtige rolle i samfundet ved, med et blink i øjet, at lege med tanken: hvad kunne potentielle problemstillinger i samfundet være, hvis arkiver ikke eksisterede – hvis samfundet manglede dokumentation og hukommelse.

"Glemmer du?"

Glemmer du er oprindeligt en dansk sang der inderligt blev fremført af Liva Weel i filmen *Odds 777* fra 1932. Teksten handler om kærlighed men også om erindring og om hvad der engang var. Sangen afrundes: *Glemmer du – så husker jeg alt*. I arbejdet med at lave en permanent udstilling, der skulle repræsentere arkivets virke i forskellige lag, virkede dette som en god markør – for hvad er arkiver? Arkiver er individets og samfundets fælles hukommelse – arkiver er demokratiets grundlag. Derfor har Rigsarkivet fået sin helt egen stemme i den nye udstilling, der indledes:

Kan du forestille dig en verden uden hukommelse?

Kan du forestille dig generationer blive glemt?

Kan du forestille dig et samfund uden historie?

■ Bryllupsinvitation: Hvordan kunne samfundet se ud, hvis borgeren ikke kunne dokumentere sin skilsmisse? Foto: Rigsarkivet.

Arkiverne dokumenterer din og Danmarks historie – sort på hvidt.

Jeg har forestillet mig en verden uden arkiver.

Jeg har forestillet mig, at dokumentation ikke bliver gemt.

Jeg har forestillet mig dit samfund uden historie.

Jeg er Rigsarkivet.

Sort på hvidt – og hvidt på sort

I *Glemmer du?* er monterne bygget op som skakbræt. På den ene side udstilles arkivalier fra Rigsarkivets egen samling, sort på hvidt. På den

anden side udstilles fiktive scenarier, hvidt på sort. Hvordan ville verden se ud, hvis vi ikke kunne dokumentere fortiden?

Montrer-udstillingen er delt op i to overordnede temaer:

1. Borger, identitet og samfund
2. Tid, norm og mentalitet

I tema 1 tages der udgangspunkt i den enkelte. Der er lagt vægt på nogle af de mest efterspurgte dokumentationsgrupper, som arkiver rundt omkring dagligt, hjælper borgerne med at fremfinde: eksamensbeviser, ejendomsoplysninger, adoptionssager og skilsmisssager. Som

■ Kildehæfte til skoleelever: Hvad ville elever lære i skolen, hvis samfundet mistede sin hukommelse? Foto: Rigsarkivet.

formidlingsteknisk greb er der på de sorte felter fremfundet sager der omhandler kendte danskere. F.eks. er Liva Weels skilsmisssag lagt frem sort på hvidt – på den anden side er der opstillet et scenarie hvor et bryllup er blevet aflyst, fordi eks-konen ikke har mulighed for at vidne om at skilsmisssagen rent faktisk har fundet sted. Det kontrafaktiske element er sat på spidsen, men illustrerer på en helt ny måde samfundets og den enkelte borgers reelle behov for opbevaring af dokumentation og lagring af data:

Har du behov for at dokumentere hvem du er?

Jeg husker borgeren.

Jeg husker at samfund har systemer.

Jeg husker navne, datoer og steder.

Jeg husker ejendom og antal.

Jeg husker den viden om borgerne, der er vigtig for samfundet.

Jeg husker at beskytte individet.

Jeg husker at beskytte dig.

Du skal kunne kræve din ret!

Glemmer du at du skal dokumentere din ret?

Jeg er borgerens, identitetens og samfundets hukommelse.

Jeg husker at den enkelte borger skal bruge attester, udskrifter og beviser.

Jeg husker at der er broer mellem fortid, nutid og fremtid.

I tema 2 er blikket blevet løftet til generelle strukturer. I en verden hvor "alternative fakta" og "fake news" er blevet buzzwords er behovet for kildekritisk sans bestemt ikke mindsket. Vi skal som oplyste individer kunne navigere rundt i et konstant medieflow. Arkiver sikrer det demokratiske grundlag ved, at vi altid kan finde tilbage til de originale kilder. Arkiver sikrer, at vi er i stand til, på

et oplyst grundlag, at komme med tolkninger og kritik af skrevne sandheder. Hvad ville skolebørn f.eks. lære om fortiden, hvis der ikke fandtes dokumentation herom? Hvis fortiden var baseret på subjektive betragtninger og mundtlige overleveringer gennem tid og rum? Dette tema illustrerer hvordan der i arkiver findes utallige historier. Historier der baseres på fortiden, forklarer nutiden - og fremtiden. Ved at beskytte og tilgængeliggøre hukommelsen sikres en demokratisk relevans:

Kan du huske hvordan det var?

Jeg husker hver tids regler og rammer.

Jeg husker meninger og holdninger.

Jeg husker tanker og strømninger.

Jeg husker tiden.

Jeg husker, at du er skabt af historien og at du også skaber den selv.

Jeg husker intentioner og fejltagelser.

Jeg passer på kilderne til historien, så de bliver gemt og ikke glemt.

Glemmer du demokratiet?

Glemmer du hvad vi besluttede?

Jeg er folkestyrets vågekone.

Jeg husker beslutninger, notater og overvejelser.

Jeg husker, at nutiden bygger fremtiden i lyset af fortiden.

Bevar mig vel!

"Glemmer du" leger med tanken om et samfund uden hukommelse, men illustrerer også hvorfor arkiver har en meget vigtig plads i et demokratisk samfund. Arkiver er erfaringsinstitutioner, der sikrer ret og retning. At arkiver også kan opleves er en kendsgerning – og den nye udstilling i København søger netop at formidle arkivernes vigtige kernekompetencer på en ny måde – som en oplevelse.

Skribenten er arkivar og udstillingsansvarlig på Rigsarkivet i København

Digital bevaring: Hvad ER det egentlig, de laver?

Jan Dalsten Sørensen

"Jeg kan simpelthen ikke forestille mig, hvad I får en hel dag til at gå med derinde på Rigsarkivet!". Sådan sagde en bekendt engang til mig, og jeg er sikkert ikke det eneste arkivmenneske, der har haft den oplevelse. I virkeligheden kan vi, der arbejder i arkiverne, vel også indimellem have det sådan over for nogle af de andre faggrupper. Hvad laver man eksempelvis egentlig i digital bevaring?

Arkiverne har på mange måder været nødt til at genopfinde sig selv i lyset af den digitale udvikling. Den digitale forvaltning betyder udfordringer i forhold til både de medier, hvor vi bevarer data og de formater, som vi bevarer data i. Vores forvaltning er stort set udelukkende digital, og de dokumenter, der laves i dag, skabes og gemmes i digital form. Samtidig skabes der et væld af data i en meget stor mængde af fagsystemer, som er med til at få samfundet til at fungere og som vi selvfølgelig også i et eller andet omfang skal tage vare på.

Arbejdet med at sikre bevaringen af den information, som i dag skabes i digital form, adskiller sig på en række områder fra arbejdet med at bevare papirarkivalier. Man afleverer eksempelvis ikke data på samme måde som papirarkivalier, hvor materialet fysisk fjernes fra arkivskaberen. Man afleverer i stedet en kopi af data i form af det, vi kalder en arkiveringsversion. Arkiveringsversionen

■ Ved modtagelsen testes data for virus for at sikre, at Rigsarkivets testmiljø ikke bliver inficeret. Derefter testes data for at sikre, at de lever op til de krav, der er fastsat til formater, struktur og dokumentation.

Foto: Torben Eskerod, Rigsarkivet.

indebærer, at data og dokumenter skal være konverteret til Rigsarkivets formater for langtidsbevaring inden aflevering. Vi bevarer derfor ikke en "original", men evnen til at reproducere original information. For at sikre forståelsen af data på lang sigt, skal den digitale information afleveres sammen med fyldestgørende dokumentation, som vil gøre det muligt for fremtidens brugere at forstå og genanvende data.

På Rigsarkivet i Danmark er det området Digital Bevaring og Oparbejdning (DBO), som har ansvaret for at vedligeholde og videreudvikle de metoder, som anvendes til digital bevaring. Grundprincippet er, at arkivering skal ske systemuafhængigt – dvs. det skal ikke være nødvendigt at have adgang til lige præcis de systemer, hvor data er skabt, for at kunne forstå og genanvende data. Arkivering sker i overensstemmelse med migreringsstrategien, hvor data ved aflevering skal migreres til formater, som er udvalgt til langtidsbevaring. Den grundlæggende bevaringsstrategi er udmøntet i en bekendtgørelse om arkiveringsversioner.

Statslige myndigheder skal anmelde nye systemer til Rigsarkivet, og alle systemer, der indeholder bevaringsværdige data skal godkendes med henblik på, at der ikke bruges it-systemer i den statslige forvaltning, som indeholder bevaringsværdige data, der ikke kan afleveres til os. Dette er en vigtig forudsætning for, at data kan blive afleveret inden der bliver risiko for teknologisk forældelse. Typisk afleveres data hvert femte år.

Det er vores kolleger i Indsamlingsområdet, som har kontakten til arkivskaberne når det gælder anmeldelse, godkendelse og afleveringsforberedelse. I forbindelse med afleveringsforberedelsen aftales det med arkivskaber, hvilke data, der skal afleveres, hvilken dokumentation, der skal medfølge samt hvornår aflevering skal finde sted.

■ Statslige myndigheder skal anmelde nye systemer til Rigsarkivet. Alle systemer der indeholder bevaringsværdige data skal godkendes. Det står Indsamlingsområdet i Rigsarkivet for.
Foto: Torben Eskerod, Rigsarkivet.

■ Testmedarbejderne i Rigsarkivet, Signe Langen og Ulla Nielsen, har til opgave at vurdere kvaliteten af en arkiveringsversion.
Foto: Rigsarkivet.

Når data fra et it-system afleveres til Rigsarkivet, sker det på fysiske medier. Hvis data indeholder personoplysninger eller andre følsomme oplysninger, skal de være krypteret, så vi ikke risikerer brud på fortroligheden, hvis data skulle blive afleveret et forkert sted eller mistes under transport fra arkivskaber til arkiv.

Efter modtagelsen tester vi data for at sikre, at de lever op til de krav,

vi har fastsat til formater, struktur og dokumentation. Det sker ofte, at en aflevering ikke kan godkendes i første omgang. I så tilfælde sendes afleveringen tilbage til arkivskaber, som skal sørge for at rette de konstaterede fejl og mangler, inden arkiveringsversionen kan genafleveres.

Når data kan godkendes, sendes de videre til vores bevaringssystem, hvor de bevares i tre eksemplarer på hhv. BluRay-diske og bånd. Et af

eksemplarerne opbevares hos Det Kongelige Bibliotek i Århus, således at vi har en spredning på både medier, placering og endda organisation.

Tilgængeliggørelse af de digitalt skabte arkivalier sker ved, at vi henter den efterspurgte arkiveringsversion fra vores lager i Århus, hvorefter den indlæses i tilgængeliggørelsesprogrammet Sofia. En operatør i DBO sørger for at lave den oparbejdning og de søgeformularer, som skal til, før en bruger kan fremsøge den information, som den ønsker. Sofia kan anvendes på Rigsarkivets læsesale, men målet er at der også skal være web-adgang.

Den teknologiske udvikling går stærkt, og metoderne til bevaring af digitalt skabte arkivalier skal derfor også løbende ændres. Rigsarkivet arbejder i øjeblikket bl.a. på nye regler for aflevering af forskningsdata fra statistikprogrammer samt en ny digitaliseringsstrategi, som skal opstille pejlemærkerne for det fuldt digitale rigsarkiv. I den forbindelse er spørgsmålet om, hvornår og hvordan vi skal revidere vores bevaringsstrategi helt central. Vi er altid interesserede i inputs udefra og glæder os specielt over den videndeling, der sker, mellem de nordiske lande. Samtidig er vi aktive i andre sammenhænge og har bl.a. formandsposten i det europæiske DLM-forum og deltager i arbejdet i Open Preservation Foundation (OPF). Efter vores vurdering er der et stort potentiale for at udvikle bedre og mere holdbare løsninger til digital bevaring, hvis opgaverne i højere grad løses i fællesskab. Men det er en lang proces og der er nok at gøre. Så jeg kan berolige både min bekendte og alle andre med, at vi sagtens kan få dagene til at gå her på Rigsarkivet – endda med spændende og meningsfulde opgaver, der er med til at sikre, at Rigsarkivet fortsat kan varetage sin opgave med at bygge bro mellem fortid, nutid og fremtid.

Skribenten er chefkonsulent for digital bevaring og oparbejdning

Kulturarvens helte hyldet til Frivilligdag

Julie Avery

Frivillige fra hele Danmark blev kørt i busser til en storstilet Frivilligdag på Rigsarkivet i København den 27. oktober. Arrangementet var en hyldest til de mange frivillige, der hver dag er med til at gøre Danmarks historie og den fælles skriftlige kulturarv tilgængelig for alle online.

Der er i disse år en stigende interesse for at arbejde som frivillig for

Rigsarkivet. Her kan man tage aktivt del i formidlingen og i tilgængeliggørelsen af danskernes fælles skriftlige kulturarv. Som beskrevet i forrige nummer af Nordisk Arkivnyt, arbejder vi i Rigsarkivet ud fra et overordnet strategisk mål om, at den arkivskabte kulturarv skal stilles til rådighed for stadigt flere borgere. Arkiverne skal bringes i spil! Og samarbejdet med de frivillige, det er en måde at opnå dette mål. Det er ligeledes et mål at facilitere brugerens ønsker til, hvordan de vil arbejde

med kulturarven. Med samarbejdet giver vi dem rum til dette - hvad enten de sidder derhjemme og arbejder eller om de mødes på Rigsarkivets læsesale i Viborg, Odense, Aabenraa og København.

I dag er der frivillige over hele landet og der er en stor begejstring og arbejdsglæde blandt dem. Der er frivillige fotografer, frivillige indtastere og frivillige vejledere. De får indflydelse på, hvad der skal laves og i hvilket tempo, det skal gøres. Der er f.eks. tastet erindringsmedaljer,

■ Der var utrolig god stemning til Frivilligdagen på Rigsarkivet, hvor omkring 100 personer var samlet fra hele landet.

Foto: Peter Wodskou Christensen, Rigsarkivet.

■ Kulturministeren roste Rigsarkivet og de frivillige for deres store arbejde med at gøre kulturarven tilgængelig for alle online.

Foto: Peter Wodskou Christensen, Rigsarkivet.

■ Rigsarkivet faciliterer de frivilliges arbejde, hvis utrættelige indsats har resulteret i en ny tasterekord. Der er indtastet 90.000 nye poster på Indtastningsportalen i 2017.

Foto: Rigsarkivet.

dødsattester, sønderjyske kilder, vestindiske folketællinger, protokoller fra Fødselsstiftelsen, stamruller og fotos fra Vridsløselille lægdsrulleregistre. Tallene taler deres eget tydelige sprog: De frivillige gør en forskel! Alene i 2016 var de medvirkende til, at vi i Rigsarkivet kunne

uploade mere end 300.000 billedfiler til ArkivalierOnline. Dette tal bliver endnu højere i 2017. I år har de desuden opnået en tasterekord med 90.000 nye indtastede poster på Rigsarkivets indtastningsportal til glæde for de mange, der benytter adgangen til "vores fælles hukommelse".

Den utrættelige indsats fra de frivillige blev italesat og anerkendt med arrangementet den 27. oktober. Det er den første gang, at der holdes en officiel Frivilligdag på Rigsarkivet. Deltagerne blev kørt i busser fra hele landet til Slotsholmen, hvor der blev budt på faglige oplæg, taler, god mad, hyggeligt samvær og en rundvisning i magasinerne. Frivilligdagen blev også bemærket af kulturministeren, der sendte sine hilsner til de frivillige og til Rigsarkivet med en stor tak for indsatsen.

Der er mange forskellige begrundelser til at man ønsker at arbejde med historien. En af de frivillige fotografer, Hans-Henrik Husen fra

København, fortæller at han i tyve år har interesseret sig for slægtsforskning. Han så på Facebook, at man ville starte et nyt projekt med at scanne (fotografere) dødsattester. "Jeg er netop gået på pension og samtidig er jeg lidt af en hobbyfotograf. Så da jeg så tilbuddet om at blive frivillig fotograf, syntes jeg, at det lige var mig! Der er jo kilometervis af hylder med vores fælles historie og data gemt på Rigsarkivet, og det er da en pragtfuld idé, at man ved fælles frivillig hjælp kan være med til at formidle disse oplysninger ud til den brede befolkning. Samtidig møder man en masse ligesindede og kvikke pensionister på projektet – og det gode ved det er, at man aldrig løber tør for arbejde!"

Skribenten er presseansvarlig og kommunikationskonsulent på Rigsarkivet i Danmark

Cirkeln slöts – Riksarkivets läsesal för mikrofilmer är åter bibliotekssal

Pertti Hakala

För nästan på dagen 15 år sedan, den 8 november 2002, invigdes finska Riksarkivets läsesal för mikrofilmer under solenna former: kapande av sidenband, föredrag och traktering (se NA 4/2002, s. 164). Riksarkivet hade reagerat på det tilltagande missnöjet bland de forskare som i stundtals måttligt sämja delade på de ca 15 läsapparaterna i gamla forskarsalen med tillhörande korridor. Den nya läsesalen för mikrofilmer kunde erbjuda ca 40 läsapparater, readerprinters och ergonomiskt riktigare arbetsutrymmen för nöjda kunder, vilka till stor del var släktforskare.

Med tiden blev dessa kunder dock allt färre. De mikrofilmade kyrkliga folkbokföringshandlingarna och en hel del annat som i tiden filmats hörde till det första som digitaliserades då man i Finland började reagera på det snabbt avancerande teknologiska paradigmskiftet inom detta gebit. Det ledde till en snabb minskning av forskarbesöken då släktforskarna m.fl. i fortsättningen kunde sitta vid den egna datorn och via modem gratis ha tillgång till Riksarkivets digitalarkiv. Att Riksarkivets öppethållningstider inskränktes till den grad att det i praktiken blev s.g.s. omöjligt för yrkesarbetande att bedriva arkivforskning på sin fritid kan i och för sig ha påskyndat utvecklingen. Till slut ekade tomheten i den på sin tid nog

■ Efter återflyttningen till de tidigare utrymmena är Riksarkivets bibliotek med rätt få undantag fritt tillgängligt för kunderna. Den värdefulla äldre Classicalitteraturen har placerats i låsta vitriner, där den onekligen är ett vackert blickfång. Foto: Matti Tiisanoja.

rätt moderna salen, där någon enskilda *die hard* ännu kunde påträffas.

Därmed blev det åter dags för mer ändamålsenlig användning,

denna gång med viss prägel av *deja vu*. Läsesalen för mikrofilmer hade anlagts i ett utrymme som dittills inhyst den slutna delen av Riksarkivets

handbibliotek; det fick år 2002 flytta en våning högre upp och kompletterades med ett nytt för allmänheten tillgängligt utrymme för forskningsserier, periodica och arkivlitteratur. Arkivleveranser, tilltagande brist på magasinstrymmen och den stora arkivrockad som vidtar år 2018 då Riksarkivet kommer att avstå från filialen i Sörnäs (förra Krigsarkivet) och ta i bruk sitt nya centralarkiv i S:t Michel (se NA 4/2013) innebär för bibliotekets del en flytt till gamla

utrymmen, en våning neråt – till f.d. läsesalen för mikrofilmer.

De ny(gamla) biblioteksutrymmena har försetts med ny sober inredning och är nu fritt tillgängliga för Riksarkivets kunder, med undantag av en mindre sluten avdelning för sällsynt litteratur. Riksarkivets handbibliotek disponerar därmed t.o.m. över något större utrymmen än förut.

Flyttningarna och ändringarna kan vid första påseende framstå som

närmast sorglustiga, men visar i själva verket vad ett oväntat paradigmskifte kan innebära: vad som var helt rätt för 15 år sedan kan vara *passé* i dag. Visst finns det några läsapparater kvar för mikrofilm material som inte kan läggas ut på webben. Läsapparaterna har flyttat tillbaka till den korridor där de befann sig för 15 år sedan. Många är de inte.

En rapport med fokus på lika lön för män och kvinnor

Pertti Hakala

Riksarkivet och Statskontoret har sammanställt en första pilotrapport av statistisk karaktär om lönerna för nästan alla anställda vid Finlands riksarkiv i juni 2017, med motsvarande uppgifter för läget i juni 2010 som jämförelsetal. Rapporten uppmärksammar särskilt graden av löneskillnad mellan män och kvinnor på samma kravnivå (för mer uppgifter om Riksarkivets lönesystem, se NA 4/2001), men ger också inblickar i löneutveckling och förskjutningar i personalstruktur.

Eftersom det lönesystem som införts i början av detta millennium består av en grunddel och ett personligt tillägg som bottnar i utvärdering av den individuella arbetsinsatsen, ock-

så inom ramen för arbetskollektivet, är det inte längre möjligt att rakt av jämföra enskilda arbetstagares löner. De redovisade statistiska uppgifterna om exakt 200 anställda år 2010 och 151 anställda år 2017 möjliggör dock vissa slutsatser. Jämförelsen gäller endast anställda med fast tjänst (inklusive deras vikarier); tjänsteinnehavare som kan betraktas som arbetsgivare (riksarkivarien m.fl., totalt 11 personer) har även utelämnats. Rapporten gäller således inte alla tjänsteinnehavare vid Riksarkivet (före 1.1.2017 arkivverket).

Pilotrapporten utgår från den indelning i kravnivåer som ersatt de tidigare löneklasserna, enligt en graderad skala från kravnivå 3 (basfunktioner) till kravnivå 11 (krävande mellanchefsfunktioner). År 2010 innehade 47 kvinnor och 22 män

tjänster på kravnivåerna 3–5, sju år senare var deras antal 14 och 12. För de tre högsta kravnivåernas del var motsvarande siffror 14 och 17 (år 2010) resp. 17 och 17 (år 2017). De tre innehavarna av tjänst på kravnivå 11 var dock alla män. Som väntat var skillnaderna i löneindex mellan män och kvinnor rätt små, indexet rörde sig mellan 96,4 % och 103,3 % (år 2010) och 94,7 % och 103,7 % (år 2017). På de kravnivåer där kvinnorna var i majoritet fick de vanligen något högre lön (index över 100 %) än sina manliga kolleger. Det kan därmed på goda grunder sägas att på Riksarkivet gäller lika lön för lika arbete, eller egentligen lika kravnivå.

I vilken mån de nämnda förskjutningarna beror på outsourcing av arbetsuppgifter, nyrekryteringar eller höjning av de berörda

■ Riksarkivet är fortsättningsvis en kvinnodominerad arbetsplats, där cirka 2/3 av tjänsteinnehavarna är kvinnor. Arkivanställda kvinnor och män vid ett seminarium i Riksarkivet om digital förvaring och hantering. Foto: Matti Tiisanoja.

tjänsteinnehavarnas kravnivå kan inte fastställas. (Nyrekryteringarna vid Riksarkivet har dock varit få.) Att arbetsuppgifter med anknytning till ekonomi och administration generellt sett varit förknippade med en jämförelsevis förmånlig löneutveckling inom statsförvaltningen är välbekant; huruvida detta också gäller Riksarkivet är oklart.

Hur mycket har då lönerna stigit och var har de stigit? För kravnivå 3 var genomsnittslönen 2.027 euro/månad år 2010, sju år senare var den 2.384 euro/månad (siffrorna gäller dock bara en handfull personer), för kravnivå 6 var motsvarande siffror 2.492 euro/månad (år 2010) och 2.752 euro/månad (år 2017). För kravnivå 9 uppgick lönen till 3.689

euro/månad (år 2010) och 3.757 euro/månad (år 2017). På den högsta redovisade kravnivån 11 erhöles år 2010 i genomsnitt 4.554 euro/månad, år 2017 var motsvarande siffra 5.105 euro/månad (åter bara en handfull personer). Rent procentuellt kan vissa skillnader inregistreras, men de är inte över hövan stora, med undantag av kravnivå 9 där bortfallet av t.ex. externa föreläsningssarvoden kan vara en orsak.

Särskilt höga löner är det inte fråga om, som synes. Rapporten omfattar dock inte de högsta tjänsteinnehavarnas lönesättning. Den har försetts med ett flertal stapeldiagram som illustrerar den könsrelaterade löneutvecklingen och hur de olika kravnivåernas grundlöner och per-

sonliga löneandelar utvecklats under perioden juni 2010 – juni 2017. Huruvida den generella lönesänkning som nyligen redovisats i Nordisk Arkivnyt (se NA 2/2017 s. 67) blivit beaktad är oklart.

Skribenten är fackligt ombud för akademiskt utbildade vid Riksarkivet/Helsingfors

I vilket skick är våra största skatter?

Jussi Nuorteva

Finlands riksarkiv har firat grundligt både i år och senaste år. Vår äldsta urkund, konung Birgers skyddsbrev för kvinnorna i Karelen från 1316, uppnådde senaste år 700 års ålder. Vid samma tid firade Finlands riksarkiv sitt 200-årsjubileum. Året 2017 har varit ett jubileumsår för det självständiga Finland som uppnår 100 års ålder. Under de kommande åren firas knytandet av diplomatrelationer mellan Finland och ett flertal stater. De skandinaviska länderna hörde till de första som erkände Finlands suveränitet, och bland dem var Sverige det land som gjorde det genast efter Rådssryssland. Våren 2018 firar Sveriges riksarkiv 400-årsjubileum – den första hälften av denna period är en del av vår gemensamma historia.

Arkivens skatter är i fokus för firandet. De hör till de viktigaste autentiska vittnesbörden om de händelser som i hög grad påverkat vår nations historiebygge. Originaldokumenten har kunnat beses under utställningar och forskarna har använt dem som källmaterial. Jag har också själv gått igenom nästan allt centralt material, men det har inte alltid varit en upplyftande syn. Sigillet under konung Birgers skyddsbrev har drabbats av tidens tand och sigillsnöret har spår av rost som åtminstone på ett ställe förorsakat ett hål. Det är inte fråga om urgamla skavanker; de har förorsakats av nitar eller

klämmare som fäst sigillsnöret vid ett kartongark. Denna urkund som i slutet av 1800-talet överförts från Viborgs stadsarkiv till det dåvarande Statsarkivet försågs för något mer än tio år sedan, dvs. mycket sent, med ett syrafritt fodral där sigillet har ett särskilt stöd. Efter företagen digitalisering ges originalurkunden inte längre till forskarna, vilket var fallet ännu för något tiotal år sedan.

Handlingarna från det självständiga Finlands tidigaste år är i ännu sämre skick. I finska senatens inbundna protokoll kan något blad ha lossnat från läderbanden och hundra års användning har även annars lämnat sina spår. Eftersom materialet från denna period inte ännu heller är helt digitaliserat har forskarna tillgång till senatens originalprotokoll (senaten verkade åren 1809–1918). Så är också fallet beträffande generalguvernörskansliets handlingar och flera andra centrala myndighets-

bestånd från det autonoma Finlands tid (1809–1917).

Privatarkiven framstår som än mer problematiska och för deras del har digitaliseringen knappt börjat. Senatören Leo Mechelin, som var en central påverkare under slutskedet av den ryska tiden i Finland, har lämnat efter sig ett arkiv vars användning har avtagit – yngre historieforskare känner inte längre till de dåtida påverkarna. Mechelin hörde till de europeiska juristernas internationella nätverk. I hans arkiv ingår en omfattande brevväxling, bl.a. om norska nobelkommittén och inrättandet av Nobel-institutet (en process som han blev kallad att medverka i). Statsarkivarien Reinhold Hausen och lantdagsledamoten Tekla Hultin, en dåtida central kvinnlig påverkare i Finland, samlade systematiskt på flygblad och småtryck som utgetts i utlandet och hemlandet till förmån för Finland. Det är oftast helt

onödigt att försöka hitta dem i finska Nationalbibliotekets Fennica-samling. Många är utgivna på fran-

ska, engelska, tyska, italienska och ryska under pseudonym och har tryckts i utlandet. De är rent ut sagt

i sorgligt skick. Det flagande pappret är i regel av dålig kvalitet och boxarna slitna.

Att också andra än Riksarkivet har liknande problem är ingen tröst. Det självständiga Finland fick sin första senator med ansvar för utrikesärendena 27.5.1918 först efter ett bittert inbördeskrig och den s.k. expeditionen för utrikesärenden som myndighet inrättades en månad senare. Insamlingen av dokument som belyste vägen till självständighet kom att inledas i efterskott och långt ifrån alla originalhandlingar kunde hittas då Aaro Pakaslahti skulle utge publikationen Suomen itsenäisyyden tunnustaminen [Erkännandet av Finlands självständighet] år 1937.

Utrikesministeriets arkiv är särskilt sårbart. De tidigaste handlingarna från det skede då Finland blev självständigt har samlats i mappar, där dokumenten hålls ihop av snören som trätts genom stansade hål. Varje gång någon bläddrat i mapparna har det tärt på dessa dokument, och så kommer att ske också i fortsättningen då de används av forskare – utan tveklöst mycket ofta. Och ni gissade rätt, inte heller dessa handlingar har blivit digitaliserade eller konserverade.

Mätt i meter är dokumentmaterialet som belyser slutskedet av Finlands autonomi och inledningen av landets självständighet ingalunda särskilt omfattande. Jubileumsåret till ära kommer Riksarkivet att göra en framställning hos statsrådet (dvs. Finlands regering) om restaurering och digitalisering av det mest centrala materialet som belyser vårt lands historia; meningen är att materialet skall förvaras på ett sådant sätt att det kan användas också då Finland firar följande sekeljubileum. Då lär nog konung Birgers skyddsbrev, som i tiden blivit nedtecknat på pergament, vara i nästan samma skick som i dag. Det övriga materialet går ett tröstlöst öde till mötes utan snabba och målmedvetna åtgärder.

■ Det ryska storfurstendömet Finlands centralförvaltning, Regeringskanseljen (från 1816 Finska Senaten) lät binda in sina sessionsprotokoll i vackra läderband, vilkas röda färg var en statusmarkör. Efter drygt 200 års användning är de inbundna protokollen från år 1812 tyvärr en sorglig syn. Foto: Matti Tiisanoja.

■ Arkivboxen utgör ett hölje för oersättliga originalhandlingar med information som ofta nedtecknats på papper av mindre hållbart slag: genomslagskopior av original på villovägar, skört papper med hög syrahalt, accidenstryck på tidningspapper etc. Trots skyddsomslag far handlingarna illa ifall de stuvats vårdslöst tillbaka efter användning. På bilden ses delar av arkivet efter Utlandsdelegationen för Finlands frigörelse, som verkade i Stockholm 1915–1917. Foto: Matti Tiisanoja.

Lille arkiv med et stærkt netværk – Vestnordiske Arkivdage i et grønlandsk perspektiv

Inge Høst Seiding

Siden 1999 har Færøerne, Island og Grønland mødtes hvert tredje år til Vestnordiske Arkivdage (VNA) på skift i de tre lande. Konferencen, der også fungerer som en slags netværksmøder, har netop fundet sted i Reykjavík i august. Hermed startedes tredje omgang, og det gav anledning til refleksioner over værdien af netværket og konferencerne.

Det var ikke min første VNA-konference, men den første som daglig leder af arkivet ved Grønlands Nationalmuseum og Arkiv. I 2008, hvor konferencen også fandt sted i Island, dengang i Stykkishólmur, deltog jeg som nyansat arkivar. Dengang, med mindre praktisk erfaring i jobbet, var konferencen en kærkommen lejlighed til at høre hvad der foregik på næsten alle arkivfaglige områder i de vestnordiske lande. Netværkets styrke består især i at de mindre arkiver, alle med

rødder i Norden og historiske relationer til Danmark og de arkivfaglige traditioner der knytter sig dertil, tilsammen dækker alle stort set alle aspekter af arkivfaget.

Kontinuitet, udfordringer og udvikling

I august kunne jeg så opleve netværket og konferencen igen sammen med to kolleger. God tradition tro havde værtslandet inviteret de øvrige deltagerlande med i den faglige planlægning og dermed også beslutnin-

■ Vestnordiske arkivarer i deres rette element – velordnede arkiver i et flot magasin.

Foto: Inge Høst Seiding.

gen om, hvilke temaer der denne gang skulle være på programmet. Ligesom til mange andre arkivfaglige konferencer, er der ofte temaer der går igen gennem årene. Men med VNA netværkets begrænsede størrelse og den ret stabile gruppe af arkivansatte, giver det en fin kontinuitet: I Reykjavík fik man et tydeligt indtryk af den udvikling der sker i arkiverne og hvordan forskellige udfordringer bliver løst – og nye opstår. Et konkret eksempel er et af de mest udfordrende arbejdsområder for mange offentlige arkiver verden over: Digitale arkiver og arkiveringssystemer. I 2008 havde jeg og mine kolleger det første møde med islandske kolleger om emnet. Dengang havde man været i gang med at planlægge arbejdet i Island i nogen tid og for arkivet i Grønland blev det startskuddet til planlægning, lovændring, ansættelse af IT-arkivar og samarbejdsaftale med Rigsarkivet i Danmark. Ved VNA i år kunne den grønlandske IT-arkivar så fortælle om forarbejdet med den første større aflevering fra Grønlands Selvstyre som efter planen sker i april 2018. Der er ingen tvivl om, at udfordringerne på det område er blevet væsentlig mere overkommelige ved hjælp af den sparring som de islandske kolleger har ydet gennem årene. Efter forrige VNA i Nuuk i 2014, blev det derfor også besluttet at IT-arkivarerne i de tre lande skulle have et særskilt netværk med mulighed for at mødes mellem VNA-konferencerne. Den beslutning er realiseret, konkret ved et første netværksmøde i 2015, og fastholdes så længe behovet er der.

De små store arkivers store opgaver

Det grønlandske arkivvæsen har det tilfælles med det færøske, at det består af et centralt arkiv fremfor en decentraliseret organisation af regionale og/eller lokale arkiver. Netop det vilkår ikke blot at være et hovedarkiv men hele arkivvæsenet, og, i Grønlands tilfælde, dække et stort land med en udfordrende infrastruktur, giver også VNA en særlig betydning for det grønlandske arkiv. Med arkivlove og dertil-

hørende lovpligtige opgaver der ligner de øvrige, men større nordiske arkivers, skal vi løse alle opgaverne. Selvom de små landes indbyggertal og antallet af institutioner er mindre, er opgaverne alligevel store når det lille, begrænset bemandede arkiv i hovedstaden skal løse dem alle – alene. Islands arkivvæsen er større og decentraliseret, men her er erfaringerne fra både Nationalarkivet i Reykjavík og de regionale arkiver også værdifulde.

I Reykjavík i år fik man bl.a. fornemmelsen af at digital formidling ganske vist er en udfordring, især i forhold til de ressourcer det kræver, men at det også efterhånden ses som en kærkommen effektivisering af formidlingen, ikke mindst i forhold til at nå nye bruger-målgrupper. De mange udfordringer og muligheder ved brug af sociale medier der blev fremlagt og diskuteret, var derfor meget relevante og inspirerende for os alle. Ikke fordi det var en nyhed på programmet, men fordi alle arkiverne siden sidst havde gjort sig nye erfaringer og fordi udviklingen på området er hurtig nok til at der efter tre år allerede er nye udfordringer og muligheder at diskutere.

Denne gang, som tidligere, var der også planlagt en session til fremlæggelse af forskellige særskilte projekter hos arkiverne. Her blev der blandt meget andet berettet om samarbejdet mellem museum og arkiv om formidlings- og undervisningstilbud målrettet børn i Isafjordur. Det at høre om fordele og udfordringer med et konkret og sammenligneligt eksempel, var værdifuld viden forud for det arbejde der ventede i ugerne efter vi kom hjem fra Reykjavík. Det bød blandt andet på et samarbejde om en børneudstilling og undervisningsmaterialer med kunstmuseet i Nuuk.

Endnu et eksempel på helt konkret faglig inspiration der vil blive direkte omsat til projekter, var de fine præsentationer af erfaringerne med at foretage surveys hos de offentlige myndigheder om deres arkivforhold. Også det emne på bød på forskellige erfaringer fra forskellige typer sur-

veys, både indholdsmæssigt og teknisk, som gav os viden nok til hurtigere at kunne beslutte hvordan vi selv kan gå i gang.

VNA konferencen – og netværkets – fremtid

Eksemplerne på at den erfaringsudveksling der sker under VNA vigtige for os i Grønland er mange. Kernen i det er at vi i Island, Færøerne og Grønland har været dygtige til at arrangere konferencerne med fokus på de udfordringer – og muligheder – vi har til fælles. Det, i kombination med at mange af deltagerne har været med flere gange og at vi maksimum er ca. 40 deltagere hver gang, har gjort konferencerne til et solidt netværk.

Under den meget veltilrettelagte, fagligt inspirerende og oplevelsesrige konference i Reykjavík i år, havde de dygtige arrangører også programlagt et panel for arkivdirektørerne/lederne den sidste dag. Det blev en paneldiskussion med plads til både alvor og humor. Glæden ved en virkelig god oplevelse, fagligt og socialt, prægede stemningen. Ikke mindst hos os tre arkivledere der alle var enige om at VNA skal fortsætte i det nuværende format. Efter at have mødt og talt med mange dygtige kolleger undervejs, fremsatte jeg selv den idé at man kan forsøge at finde midler til jobudveksling arkiverne imellem. Det kunne gøre netværket endnu stærkere og sikre en kontinuerlig videns- og erfaringsudveksling til gavn for både arkivarer og arkiver i de tre lande. Jeg håber derfor at vi kan præsentere et oplæg om sådan et samarbejde – og meget andet - ved næste VNA i Torshavn om tre år.

Sidst, men ikke mindst, skal der lyde endnu en stor tak til vore islandske kolleger og venner for en fantastisk udgave af Vestnordiske Arkivdage i Reykjavík i 2017.

Skribenten er arkivleder ved Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu – Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Jane Horney – kvinnan som försvann

Jan-Eric Bruun

Arkiv som rör andra världskriget hör till det som ofta är efterfrågat i våra läsesalar Norden runt. Det är i högsta grad samtidshistoria som fortfarande rör upp känslor och vållar debatt. Efter hand som sekreterstider löper ut har nya pusselbitar kunnat läggas på plats i fråga om olika människooöden – ett sådant fall gäller Jane Horney som försvann en januarinatt under det sista krigsåret.

På kvällen den 18 januari 1945 sågs den 27-åriga stockholmskan Jane Horney äta middag på Hotel Savoy i Malmö. Efter det är hon försvunnen och hennes kropp har aldrig återfunnits. Men vad hände, varför försvann hon, vem låg bakom försvinnandet och varför? Tillsammans med min kollega arkivarie Per Östlund har undertecknad djupdykt i arkiv i både Sverige och Danmark och resultaten har väckt stor uppmärksamhet, Jane Horneys öde berör fortfarande.

Landsfogden utredde

I Landsfogden i Malmöhus läns arkiv som förvaras på Landsarkivet i Lund finns en utredning på ca 500 sidor rörande Jane Horneys försvinnande. Utredningen som leddes av dåvarande landsfogden i Malmöhus län Alf Eliasson åren 1956–1957 är mycket grundligt genomförd och innehåller en stor mängd förhör och samtal med inblandade i Sverige, Danmark och

■ En klassisk bild på Jane Horney från tidigt 1940-tal. Efter krigsutbrottet anmälde Jane sig som frivillig till Röda korset och fungerade som ambulansförare, hon var intresserad av bilar och tog tidigt körkort.

Foto: Bertil Norberg.

Tyskland. Rapporter samlades också in från den svenska säkerhetstjänsten. Utredningen har under många år varit hemligstämplad och inlåst bland särskilt hemliga handlingar i landsarkivets magasin men sedan en tid tillbaka finns handlingarna fritt tillgängliga. I Danmark har debatten om Jane Horneys öde varit mycket känslig eftersom den berör den tyska ockupationstiden och bilden av den danska motståndsrörelsen.

Till sjöss och på Grönland

Ebba Charlotte Horney föddes den 8 juli 1918 i Stockholm, fadern var ingenjören Fredrik Horney och modern Nina Horney född Schröder i Danmark. Hon fick två syskon, Johan född 1926 och Britt Marie

född 1929. Det fanns skånska adliga anor i familjen, farmoderns föräldrar var majoren och friherren Edvard Wilhelm Ehrenborg och hans hustru Lotten var född Ruuth. Ebba var ett livligt och äventyrslystet barn och efter avslutat skolgång gick hon till sjöss och hon arbetade under tre års tid på olika fartyg i Danmark och Sverige bl.a. S/S Drottningholm. Under en av dessa resor stannade hon en tid på Grönland för att resa runt på ön. Vistelsen på Grönland resulterade på våren 1939 i artikeln "Över isen till Kanada" som blev publicerad i Stockholmstidningens söndagsbilaga. I samband med detta träffade hon redaktör Herje Granberg, de blev ett par och gifte sig den 27 september samma år.

Referat av konfidentiellt samtal i Köpenhamn den 27 maj 1957 med danske medb. A, anställd i statlig tjänst.

Uppgiftslämnaren vistades i Sverige som flykting från Danmark under de senare åren av ockupationen och bodde i Malmö. Under förutsättning av att hans namn och ställning icke framfördes i några sammanhang som kunde komma till det offentliga kännedom var han villig att så långt det stod i hans förmåga till undertecknade lämna en fullt sanningenlig redogörelse för på vilket sätt svenska medborgaren Jane Horney Granberg likviderades. Han framhöll emellertid att han icke kunde namngiva den, som skjutit svenskan. Denne, som vid tidpunkten för likvidationen var en ung student och vistades i Sverige, har numera familj och tre barn och har egen rörelse.

I maj - juni månad 1944 fick danska försvarsstabens underrättelseavdelning, Frigagatan n:r 4, Stockholm, meddelande om att Jane Horney inrest till Köpenhamn, därvid hon begivit sig direkt till Dagmarhus, dit även hennes bagage fördes. Order utgick då från Frigagatan n:r 4 genom dåvarande kaptenen Niels Bjarke Skou, att svenskan under besöket i Köpenhamn skulle likvideras och erhöi då bl.a. ovannämnde unge student, som vid tidpunkten vistades i Köpenhamn, uppdraget att verkställa ordern. Enligt uppgift hade man bevakat Dagmarhus under tre dagar utan att svenskan uppenbarade sig. Det konstaterades sedan att hennes bagage körts direkt till den svenska båtförbindelsen och att hon på något sätt fått tillfälle att oförmärkt lämna Dagmarhus och utresa.

A får återmera under hösten 1944 veta att Jane Horney varit i förhör hos svenska säkerhetspolisen i Stockholm. Resultatet därav får han emellertid ingen information om. Han har emellertid ett bestämt minne av att hon under mellantiden förekom i ett flertal s.k. danska "Notitser". På vintern 1944 - 1945 får A ett sjukdomsfall och måste vila i hemmet. Detta inträffar sannolikt i början av januari månad 1945. Sedan han kunnat vistas uppe och börjat arbeta får han en dag genom studenternas efterretningstjäneste, som hade sitt huvudkvarter å Grand hotell i Malmö, besked om att Jane Horney anlämt till hotellet i sällskap med danska medborgarna Bodil Frederiksen, Sven Geisler och Ingolf Asbjörn Lyhne. Samtliga hade kommit nedresande från Stockholm. Hon hade där bibringat den uppfattningen att hon skulle beredas tillfälle att i Danmark för motståndsrörelsens ledning förete bevis för att hon var oskyldig till de

I det ockuperade Danmark

Sommaren 1943 växte missnöjet i Danmark med ockupationsmakten. Protester, strejker och sammanstötningar skakade landet. Motståndsrörelsen organiserade sig och växte, sabotage genomfördes och den som samarbetade med ockupationsmakten riskerade att likvideras. På morgonen den 29 augusti inledde tyskarna operation Safari. Den danska krigsmakten avväpnades, officerarna internerades och militärt undantagstillstånd infördes. Det var också på hösten 1943 som Hitler gav klartecken för en aktion mot judarna i Danmark, en aktion som misslyckades då över 7000 danska judar räddades över Öresund till Sverige.

Några veckor efter operation Safari anlände Jane Horney till Köpenhamn och tog in på Hotel Nordland, ett okänt tillhåll för både tyskar och motståndsfolk. Genom en bekant fick hon kontakt med Ernst Gilbert som kunde hjälpa henne med uppehållstillstånd i Danmark. Gilbert, som var chef för Skandinavisk Telegrambureau var också knuten till Abwehr, den tyska militära underrättelsetjänsten under amiral Canaris. För uppehållstillståndets skull träffade hon även visumchefen, politifullmäktige Vilhelm Leifer. I november 1943 mötte Jane textilfabrikören Jörgen Winkel som var motståndsmän och sabotör och de blev ett par. När Winkel senare blev arresterad och placerades i Horserödsfängelset försökte Jane desperat att få honom fri med hjälp av pengar och sexuella tjänster åt Gestapomannen Axel Feldman.

Tillbaka i Sverige

Vid jultid 1943 återvände Jane till Sverige och hyrde en lägenhet i Stockholm. Hon förmedlade bilder åt Gilbert i Köpenhamn, men samtidigt växte hennes kontaktnät i diplomatiska kretsar. Hon fungerar också som kurir och kontaktperson och träffar såväl ryssar som Pavlov och Alexandra Kolontaj som John Ray vid brittiska underrättelsetjänsten. Kontakterna handlar om fredstrevare från Abwehr som i hemlighet age-

■ En sida från förhör med Max Weiss, dansk polis och chef för flyktingkontoret i Malmö (kallad A) i protokollen. I Landsfogden i Malmöhus läns arkiv finns en utredning på ca 500 sidor rörande Jane Horney's försvinnande. Utredningen som skedde åren 1956-1957 är mycket grundligt genomförd och innehåller en stor mängd förhör och samtal med inblandade i Sverige, Danmark och Tyskland. Ur: Landsfogdens i Malmöhus län arkiv, Riksarkivet - Landsarkivet i Lund.

I Berlin och vid fronten

På hösten 1941 fick maken Herje tjänst som Aftonbladets korrespondent i Berlin. Jane hjälper Herje att samla nyheter och de reser bl.a. till östfronten tillsammans. Paret Granberg hade en stor umgänges-

krets med mycket fester hemma och på pressklubben och man träffar många inflytelserika tyskar. I slutet av 1942 sprack äktenskapet och den 22 september 1943 lämnade Jane Tyskland för Danmark där hon hade släktingar.

rar mot Hitler. Jane har också kontakter med svenska säkerhetspolisen och fungerar under en tid som deras rapportör.

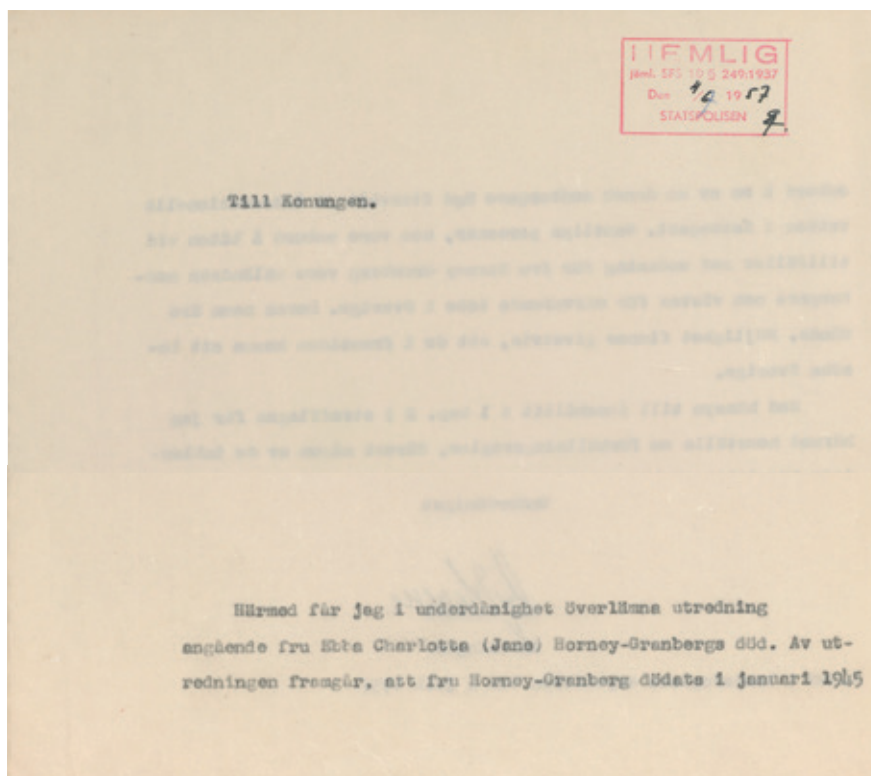
Kontakterna med tyskar och motståndsrörelsen gav Jane kunskap om de illegala rutterna över Öresund och den danska verksamheten i Sverige. Hennes resor och kontakter med underrättelsefolk gjorde att misstänksamheten mot henne ökade inom motståndsrörelsen och den 11 juli 1944 anklagas hon för spioneri i tidningen "De Frie Danske". I augusti samma år dömdes hon till döden av motståndsrörelsen. Som stöd för anklagelserna fanns bilder från en fotofälla vid Karlaplan i Stockholm där hon syns tillsammans med Heinz Thorner vid tyska legationen. Den ökände likvidatören "Flamman", Bent Faurschou-Hviid i Holger Danske skickades till Stockholm men operationen blev avbruten. I september 1944 försökte Jane mönstra på en båt för att ta sig till USA men hon nekades att resa. Under två veckor i början av oktober togs hon in till förhör hos säkerhetspolisen, men inga misstankar om spioneri framkom och släpptes fri men med indraget pass.

De sista dagarna

Den 17 januari 1945 reste Jane Horney med nattåget från Stockholm till Malmö i sällskap med tre danska medborgare: Sven Aage Geisler "Storebjörn", Ingolv Asbjörn Lyhne "Lillebjörn" och Nielsine Bodil Frederiksen "Birthe", alla verksamma i motståndsrörelsen. Anledning till resan var att Jane ville rentvå sig från misstankarna att hon var tysk spion och angivare ("stikker").

Uppgifterna om de sista dagarna och timmarna i hennes liv bygger på landsfogdens omfattande utredning och statspolisens rapporter.

På morgonen efter ankomsten till Malmö tog Jane, Geisler, Lyhne och Bodil Frederiksen in på Grand hotell som också var huvudkvarter för de danska studenternas efterretnings-tjenste (SE). Max Weiss, polis och chef för det danska flyktinkontoret i Malmö (kallad A i protokollen) tog

■ Detalj från försättsbladet till den utredning som landsfogden i Malmöhus län Alf Eliasson skickade till regeringen 1957. Ur: Landsfogden i Malmöhus läns arkiv, Riksarkivet – Landsarkivet i Lund.

sig till Grand och kontaktade Arne Sejr, ledare för SE. Weiss kontakta- de också Friggagatan 4 i Stockholm där den danska militära underrät- telse-tjänsten hade sitt högkvarter för att få bekräftat ordern om likvide- ring och enligt Weiss vittnesmål be- kräftas detta.

Den 18 januari reste Max Weiss tillsammans med Hjalmar Ravnbo (benämnd C) till Helsingborg och Höganäs för att arrangera det hela. I Höganäs träffade man den danske skepparen Edvard Joakim Lyse (kall- lad B). Weiss meddelade orden från Stockholm och de bestämde att ut- förandet skall ske samma natt. Lyse och hans medhjälpare, den unge dansken Erik Pedersen (kallad F) får uppdrag att skaffa segelduk, snören och tyngder för sänkning av liket.

På kvällen begav sig Weiss till Hotel Savoy i Malmö där Jane, Bodil, Geisler och Lyhne då be- fann sig för att äta middag. Enligt Weiss lämnade de hotellet i bil. I Helsingborg skedde ett bilbyte och fortsatt färd mot Höganäs skedde i taxi. Tulltjänstemannen Gunnar

Nilsson som bevakade hamnen i Höganäs vid tiden berättade i förhör 1957 att det kring midnatt kom en bil från Helsingborg som enligt order inte fick stoppas. I bilen fanns en- ligt Nilsson en kvinna och två eller tre män. Kvinnan hjälptes ombord av sina medpassagerare och båten seg- lade sedan ut.

Likvidering

Edvard Lyse, skeppare, präst och dansk motståndsmän är den enda som var ombord på båten som läm- nat en ögonvittnesberättelse i utred- ningen. Lyses version skiljer sig på några punkter från tulltjänsteman- nen Nilsson, men efter 12 år kan minnesbilderna svikta. Med på bå- ten fanns förutom han själv, hans medhjälpare Erik Pedersen, Jane Horney, Bodil Frederiksen och Hjalmar Ravnbo. Vid ca 10:00-10:30 nådde man en avtalad plats på in- ternationellt vatten, där sköts Jane Horney med två skott bakifrån i ryg- gen av Hjalmar Ravnbo. Lyse vira- de därefter in kroppen i en segelduk med järnkättingar och sänkte den i

havet. Efter uppdraget återvände båten till Höganäs med samtliga danska passagerare.

I Alf Eliasson utredning framkom uppgifter om att området för likvideringen av Jane Horney istället skulle vara Laröds strandbad. Flera personer, bl.a. Max Weiss hävdade att Höganäs var en camouflagemanöver och att Jane Horney istället plockades upp i Laröd.

Efterlysning och utredning

Janes far lämnade den 24 juli 1945 in en anmälan om dotterns försvinnande till kriminalpolisen i Stockholm. Den 4 augusti begärde de i en skrivelse till kollegorna i Malmö en undersökning av fru Horney-Granbergs förhållande i Malmö efter den 17 januari 1945. Ärendet överlämnas till allmänna säkerhetstjänsten som redovisade undersökningen den 8 augusti samma år. Kriminalpolisen i Stockholm meddelade att

fru Horney-Granberg enligt flera vittnesuppgifter varit sedd vid flera tillfällen i Stockholm efter den 18 januari vilket påverkade det fortsatta utredningsarbetet.

Det politiska efterspelet

Den 1 augusti 1945 skickade svenska UD en sk verbalnot till Danmark angående Jane Horney-Granbergs försvinnande och den 22 september svarade danska UD att Jane Horney inte blivit likviderad av den underjordiska polisen i Danmark. På våren året därpå besökte kriminalchefen Zetterqvist Danmark för att undersöka Jane Horney's försvinnande vilket resulterade i ett PM från svenska UD den 29 april. Den 4 juli 1946 reste så chefen för det danska justitiedepartementet Eivind Larsen samt förre danske ministern Frode Jacobsen, representant för den danska motståndsrörelsen, till Stockholm för ett möte med statsråden Tage Erlander, Gustav Möller och statssekreterare Nyström. I en kommuniké från Socialdepartementet den 11 juli meddelas "att de danska myndigheterna funnit det bevisat, att fru Horney-Granberg var tysk spion. Av den anled-

ningen hade hon blivit likviderad och detta betraktades av nämnda myndigheter såsom en av ockupationstidens krigshandlingar". Det angavs också hur det hela hade gått till. Den danska ambassaden i Stockholm meddelade i en skrivelse till Köpenhamn den 13 oktober att den svenska regeringen accepterat den danska förklaringen och den 17 oktober 1946 skrev man att det är klarlagt att Jane Horney blivit likviderad på direkt order från den danska motståndsrörelsens ledning.

Alf Eliassons utredning 1956–1957

Trots det officiella danska beskedet 1946 så dog inte debatten och intresset för Jane Horney's öde, nya uppgifter dök ständigt upp och tidningspressen skrev mängder av artiklar. Efter en hemlig rapport från statspolisen i Stockholm den 21 december 1955, en interpellation av Carl Christensen (fp) i riksdagen våren 1956, tidningsartiklar i tidningen Allt och tyska Heim und Welt beordrar landsfogden i Malmöhus län Alf Eliasson med anledning av uppgifterna en utredning av Jane Horney's försvinnande. Den mycket grundliga utredningen på ca 500 sidor överlämnades till Konungen den 4 juli 1957. Slutsatsen i utredningen lyder: "Av utredningen framgår, att fru Horney-Granberg dödade i januari 1945 ombord på en av dansk medborgare ägd fiskebåt på internationellt vatten i Kattegatt. Samtliga personer, som voro ombord på båten vid tillfället med undantag för fru Horney-Granberg voro utländska medborgare och vistas för närvarande icke i Sverige. Deras namn äro kända."

Bekännelserna

I det danska riksarkivet finns två bekännelser i detta ärende arkiverade. Det ena är undertecknat den 14 oktober 1985 av Nils Bjarke Schou, Arne Sejr, Hjalmar Ravnbo och Jörgen Pedersen. Den andra bekännelsen lämnades in av Nils Bjarke Schou några månader senare. Handlingarna är fortfarande hemligstämplade av det danska Riksarkivet till 2020. Undertecknad och min

kollega Pär Östlund har fått tillstånd att ta del av dokumenten som i stort bekräftar de slutsatser som Alf Eliassons utredning kom fram till.

Slutsatser enligt källorna

Enligt källorna så likviderades Ebba Charlotta Jane Horney Granberg natten eller morgonen den 19 januari 1945. Hon sköts och dumpades i havet från en fiskebåt 5,1 nautiska mil från Kullens yttersta strandkant alternativt i vatten rakt ut från Laröds strand. Den som sköt var den unge dansken Hjalmar Ravnbo i Studenternas Efterretningstjenste (SE) men mordet beordrades eller

Källor och litteratur:

- *Landsarkivet i Lund:* Landsfogden i Malmöhus län, Alf Eliassons utredning 1956–1957 med bilagor.
- *Riksarkivet i Stockholm:* 8 volymer i SÄPO:s föregångares arkiv samt svenska UD:s arkiv
- *Riksarkivet i Köpenhamn:* *Justitsministeriet, 3 Expeditionskontor, journalsag, nr 4213/1945. *Udenrikesministeriet, Gruppeorderer siger 12134. *Forseglet beretning om drabet på Jane Horney af Jörgen Pedersen, Arne Sejr, Hjalmar Ravnbo och Niels Bjarke Schou. *Forseglet personlig redogørelse afgivet till Riksarkivet av Niels Bjarke Schou.
- *Jakten på Jane Horney:* Stellan Olsson och Jan Moen, Österrike 1986
- *Mordet på Jane Horney:* Bo Axelsson, Arboga 1983
- *Jane Horney:* Erik Nörsgaard 2007
- *Kvinnliga spioner:* Tore Prysen 2009
- *Fönster mot den fria världen:* Ulf Torell, 2007

godkändes av Nils Bjarke Schou i den danska militära underrättelsetjänsten. Huruvida han i sin tur fick order av någon annan person eller instans är oklart. Övriga som deltog var också med i den militära eller civila danska motståndsrörelsen: Arne Sejr, Max Weiss, Bodil Frederiksen, Erik Pedersen, Edvard Lyse, Lily Westenholtz Kier, Sven Åge Geisler och Ingolv Asbjörn Lyhne. Enligt dem som utförde mordet avrättades Jane Horney eftersom hon var tysk spion och "stikkere", men något bevis för detta har inte framkommit i källorna. I den rapport som gjordes av Statspolisen i Sverige den 21 december 1955 konstateras "att det inte påträffats några belägg för påståendet från officiellt danskt håll att fru Horney-Granberg skulle vara illegalt verksam för tysk räkning".

Jane Horney hade av olika anledningar kontakt med tyska befattningshavare såsom Ernst Gilbert och Adolf Seibold inom Abwehr, den tyska militära underrättelsetjänsten under amiral Canaris som i hemlighet arbetade mot Hitler. Hon fungerade också vid ett antal tillfällen som hemlig kurir åt dessa personer. Att Jane även kände den dubbelspelande polisadvokaten Vilhelm Leifer och hade kontakter med Axel Feldman vid Gestapo för att få ut sin fästman Jörgen Winkel ur Horserödsfängelset låg henne också i fatet hos motståndsrörelsen liksom åren hon bodde i Berlin med maken Herje. Man vet också att Jane flera gånger förväxlades med bl.a. Ketty Selmer-Sjöberg och Bodil Frederiksen, hon blev iakttagen med personer och på platser där

hon omöjligt kan ha befunnit sig vid dessa tillfällen. Genom sina många kontakter fick Jane Horney information och kunskaper som blev farliga för henne själv och för motståndsrörelsen, om personer i motståndsrörelsen, om illegala router, samarbete mellan danskar och tyskar, vapen och penningtransporter m.m. Att umgås i dessa miljöer i Danmark vid denna var livsfarligt och det kostade henne livet.

*Skribenten är verksam som
förste arkivarie vid Riksarkivet
– Landsarkivet i Lund*

Møde mellem de heraldiske embedsmænd i Norden

Ronny Andersen

Fredag d. 13. oktober afholdt de heraldiske embedsmænd i Norden et fælles møde i Rigsarkivet på Slotsholmen i København. Fra Sverige deltog statsheraldiker Henrik Klackenborg, Riksarkivet, fra Finland specialforsker John Strömberg, Riksarkivet, fra Norge fagdirektør Lars Løberg, Utenriksdepartementet og fra Danmark heraldisk konsulent Ronny Andersen, Rigsarkivet.

Mødet er blevet til på initiativ fra Danmark ud fra et ønske om at formalisere og udbygge det allerede eksisterende samarbejde landene imellem.

Udover en generel orientering om udviklingen på det heraldiske område i de forskellige lande, diskuterede mødedeltagerne forskellige konkrete sager. Der blev udtrykt bekymring for udviklingen i Norge, hvor kommunevåbener i fremtiden ikke længere skal godkendes af en myndighed, efter at den kompetence

er blevet fjernet fra Riksarkivet til fordel for kommunerne selv. Med udsigt til den forestående kommunalreform i Norge og et behov for et antal nye kommunevåbener, er denne udvikling særdeles kritisk. De heraldiske embeder i Norden behandler forskellige, men ofte ganske ensartede sager. Sager om uberettiget brug af statskendetegn fylder meget i alle lande. I Finland er det i modsætning til de andre nordiske lande tilladt at anvende rigsvåbenet i kommerciel henseende, men kun

■ Fra venstre Lars Løberg, Henrik Klackenberg, Ronny Andersen og John Strömberg. I baggrunden Frederik III.

Fotograf: Ronja Hougner Vejdegren, Rigsarkivet.

hvis det er korrekt gengivet. I både Sverige, Norge og Danmark er kommercialisering af statskendetegn som hovedregel ikke tilladt. En anden udfordring, som genkendes på tværs af landene, er forholdet mellem heraldik og moderne grafik. Ofte bruges der ganske lang tid på at forklare de heraldiske regler og normer for grafiske designere, der ikke har et nærmere kendskab til heraldikken. På mødet blev der udvekslet ideer om, hvordan man kan informere om det heraldiske formsprog til den grafiske branche. Ronny Andersen har i nogle tilfælde haft lejlighed til at holde foredrag for studerende på Designskolen. Der var enighed om, at der ligger en stor pædagogisk opgave i at udbrede kendskabet om heraldikken som kunstart.

I den nye finske arkivlov er det fastslået, at Rigsarkivet skal fremme den heraldiske kultur, hvilket gøres på forskellig vis. Der er eksempelvis

ofte heraldiske vinkler i de udstillinger, Rigsarkivet sætter op, og der satses også på heraldisk forskning.

Statsheraldikerembedet i Sverige leverer som den eneste af embederne også tegninger af nye våbener og emblemer, og det er især det svenske forsvar, der gør brug af den service. Alle nye våbener skabt i Rigsarkivets heraldiske enhed publiceres i Rigsarkivets årbog. Statsheraldiker Henrik Klackenberg kunne også fortælle, at Rigsarkivet d. 14. oktober åbnede en ny heraldisk udstilling med titlen *"Sigill, vapen og logotyp. Ett historiskt perspektiv på kommunernas visuella identitet"*, som kan ses indtil 12. januar 2018. I både Finland og Sverige støttes rigsarkivernes heraldiske virksomhed af et heraldisk nævn, der sammentræder jævnligt for at behandle sager af forskellig karakter.

Rapporten om de nordiske rigsarkivers heraldiske virksomhed, som udkom i 2013, skal udkomme i

en opdateret engelsksproget udgave. Redaktørrollen er overgået fra John Strömberg til Henrik Klackenberg og Ronny Andersen i fællesskab. Målet er at have rapporten færdig i 2018.

Der var stor enighed blandt mødedeltagerne om, at mødet gav et stort udbytte og sådanne årlige møder vil fremover være med til at skabe endnu mere samarbejde på tværs af Norden.

Skribenten er heraldisk konsulent og arkivar ved Rigsarkivet i Danmark

Arkivarien och forskningens behov

Anders Åkerfeldt

Ett centralt uppdrag för arkivariekåren är att värna möjligheten till forskning i samtiden men inte minst i framtiden. En inte helt enkel uppgift där Riksarkivets utgångspunkter och arbetsmetoder kan behöva revideras.

Av 3 § tredje stycket i den svenska arkivlagen, framgår att myndigheternas arkiv ska bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodoser:

1. rätten att ta del av allmänna handlingar,
2. behovet av information för rättsskipningen och förvaltningen, och
3. forskningens behov.

Den del som är mest komplex att bedöma är givetvis "forskningens behov" där Riksarkivet har ett särskilt ansvar. Riksarkivet har därför sedan 1995 en policy för gallring och bevarande som tar sikte på forskningens intressen. Policyn lyfter fram ett antal kriterier för att bedöma handlingars värde för forskning. Kriterierna saknar dock en tydlig förankring i teori och praktik och det råder enighet om att policyn behöver revideras och ett arbete i den riktningen har påbörjats.

Det är uppenbart att en policy med sikte på forskningens intressen behöver vara väl förankrad i ett teoretiskt fundament som är stabilt

över tid. Jag menar därför att det är nödvändigt att anlägga ett kunskaps-teoretiskt perspektiv på arkiven för att forskningens intressen ska kunna tillgodoses långsiktigt. Den avgörande frågan måste därmed vara; hur bygger man kunskap i arkiven?

Hur bygger man kunskap?

Epistemologin lär oss att vi bygger kunskap på tre framträdande sätt: "utifrån" genom att ta in information genom våra sinnen, "inifrån" genom att resonera oss fram till en förståelse, samt genom att sätta samman mindre delar till större bilder. Man kan rubricera ingångarna, eller ska vi säga dimensionerna som; *empiri, rationalitet och mönster*.

En bevarandepolicy som tar tillvara forskningens behov bör fokusera hur man bygger kunskap snarare än de forskningsintressen som är specifika för tiden och rummet. Med det menar jag inte att hänsyn inte kan tas till specifika forskningsintressen, men att sådana intressen bör uttalas och beaktas av forskarsamhället eller av den politiska makten snarare än arkivinstitutionerna. Själva grunden för arkivens bevarande, ordnande och vård är att bevara uppgifter och handlingar som kan bygga kunskap och på ett sådant sätt att informationen har goda förutsättningar för analys och bearbetning i kunskapsbygget.

Att informationen i våra arkiv bör bevaras, organiseras och vårdas så att det främjar kunskapsbygget är för-

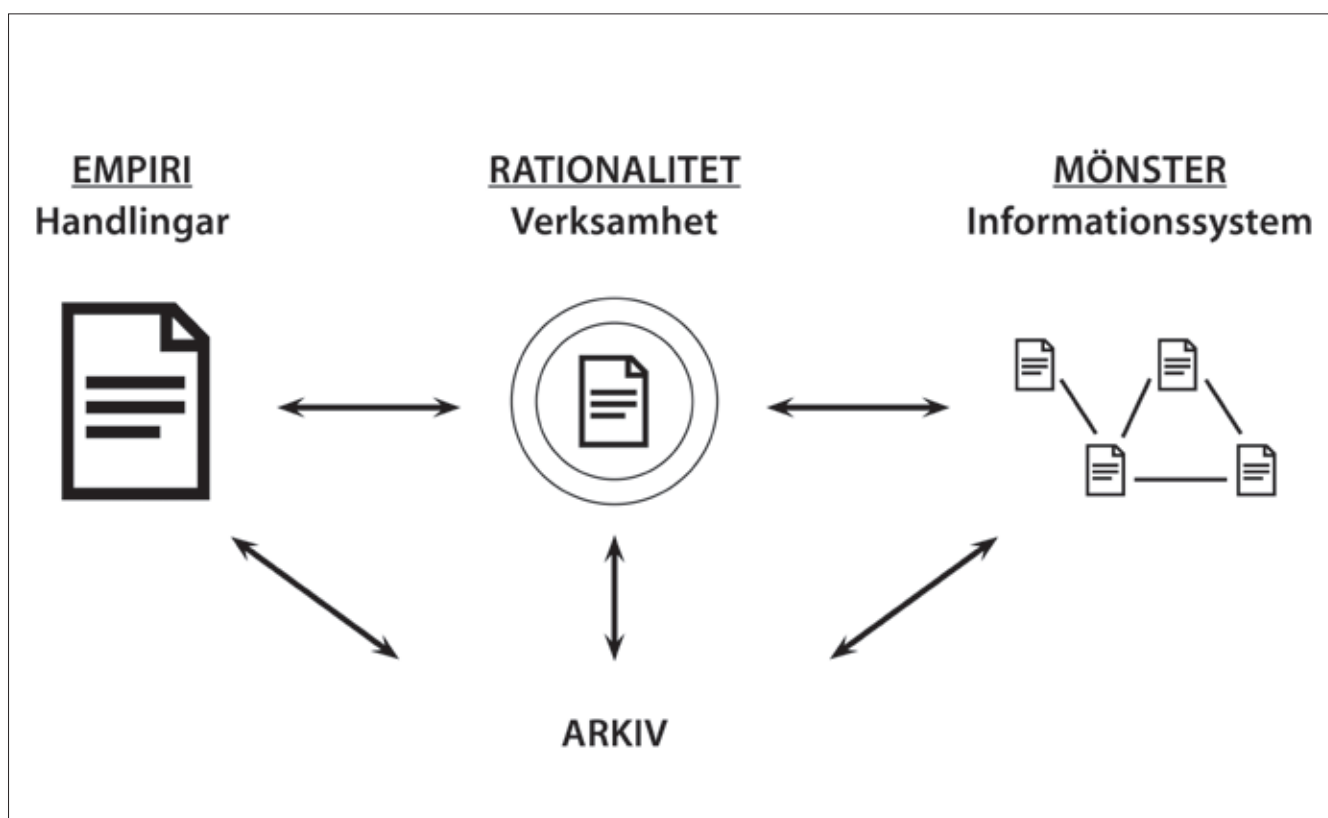
modligen ingen svårköpt slutsats. Så långt är allt gott och väl. Men vad innebär det för arkivprofessionen? Det måste betyda att; uppgifter och handlingar kan granskas källkritiskt över tid, att arkiven redovisas så att man förstår verksamheten och att förmågan att sätta samman uppgifter till informationsmönster inte förloras utan utvecklas och kan vidareutnyttjas.

En kunskapsteoretisk modell

Arkivens förhållande till kunskapsbygget kan beskrivas genom i en figur, se nästa sida.

Figuren anger tre dimensioner i kunskapsbygget; empiri, rationalitet och mönster. Dessa får en arkivtillämpning som fångar; handlingar, verksamhet och informationssystem. Dimensionerna kan nu brytas ner till kriterier som kan vara vägledande för bevarande eller gallring, hur arkiven redovisas och vilken vård de behöver för att fortsätta vara informationsbärare. Låt oss fånga några viktiga kriterier:

1. Empiri (uppgifter/handlingar); uppgifter och handlingar ska ha en *kvalitet* som gör att de kan avge information. Även *autenticitet* som möjliggör en rimlig källkritisk granskning.
2. Rationalitet (verksamheten); information som bevaras ska kunna kopplas till och ge förståelse av de *funktioner* verksamheten

har att fylla, den *organisation* där den upprättas och de *processer* de är en del av.

3. Mönster (informationssystem); informationen ska ha kvar möjligheter att *söka* och *sammanställa* med hjälp av matematisk logik och ha förutsättningar att *behandlas* och *användas* för vidare syften.

Grunden för en enkel kunskapsteoretisk analys kan därmed utmejslas till en fråga. Har den information som avses autenticitet och kvalitet,

kan den kopplas till och ge förståelse för verksamhetens funktion, organisation och processer, och finns förutsättningar för bearbetning med hjälp av matematisk logik?

Ett analysverktyg

De grundläggande kunskapsteoretiska utgångspunkterna som modellen bygger på har funnits i flera tusen år och står sig alldeles utmärkt än idag. Därmed är det ingen tvekan om att förutsättningarna för kunskapsbygget är stabila. En policy som tar tillvara forskningens behov kan därför knappast vara förankrad på ett bättre

sätt än i en modell som den jag redovisar. Det är värt att reflektera över att när modellens dimensioner kopplas till kriterier är steget inte långt till ett analysverktyg. Tänk er att vid gallringsutredningar kunna bedöma forskningens behov utifrån ett praktiskt verktyg, en riskanalys. Jag menar att steget dit inte är långt.

Anders Åkerfeldt är arkivarie vid svenska Riksarkivets enhet för utredning och utveckling (OFI)

Samverkan med kommunal arkivsektor i Sverige

Andreas Wallgård

Hur statlig och kommunal arkivsektor förhåller sig till varandra skiljer sig en del de nordiska länderna emellan. I Sverige gäller samma grundläggande lagstiftning för såväl statlig som kommunal arkivverksamhet, men till skillnad från statliga myndigheter har inte kommuner och landsting Riksarkivet som arkivmyndighet.

I Riksarkivets instruktion framgår att rollen gentemot kommunal sektor är rådgivande, något som tagit sig uttryck på olika vis över tid. Direkt rådgivning i konkreta frågor från enskilda kommuner (om t ex lokaler eller regelverk) har genom åren hanterats av såväl Riksarkivets tillsynsverksamhet i Stockholm som av de olika landsarkiven runt om i landet. En del av de senare har också arrangerat exempelvis informations-träffar och fortbildningstillfällen för arkivverksamma i kommunal sektor inom sina respektive regioner. Det ska i sammanhanget sägas att rådgivningen för kommuner till stor del sköts av kommunerna själva, inom ramen för verksamhet i Sveriges kommuner och landsting (SKL) och i andra grupper och nätverk.

Samrådsgruppen ser dagens ljus

Utöver Riksarkivets rådgivande roll har även behov funnits av ett mer formaliserat samarbete med den

SAMRÅDSGRUPPEN
för kommunala arkivfrågor

■ Sedan 2017 har SKA en ny logotype. Ett led i att göra verksamheten mer synlig. En uppdatering av gruppens webbplats står näst på tur.

■ Nuvarande ledamöter i SKA. Från vänster: Boel Sjöstrand (Region Skåne), Eva Lindelöw Sjö (Gävle kommun), Kerstin Cederberg (Landstinget i Dalarna), Andreas Wallgård (Riksarkivet, Landsarkivet i Vadstena), Ylva Lindblom (Sveriges Kommuner och Landsting), Ulrika Gustafsson (Västerås stad), Benjamin Yousefi (Riksarkivet, Enheten för utredning och utveckling), Håkan Lövsblad (Riksarkivet, Enheten för utredning och utveckling), Elisabeth Siltberg (Region Gotland).

kommunala sektorn. Från 1933 har Riksarkivet på regeringens uppdrag meddelat olika typer av råd för kommunerna. En s k kommunarkiv-

grupp inrättades 1970 av Riksarkivet och Kommunförbundet och från 1983 har Samrådsgruppen för kommunala arkivfrågor (SKA) funnits.

Gruppen är ett gemensamt forum för dialog och samråd mellan kommunal arkivsektor och Riksarkivet och hade ursprungligen tre huvudmän (Riksarkivet, Kommunförbundet och Landstingsförbundet). I dag är huvudmännen två till antalet sedan Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bildades 2007.

Antalet ledamöter är nio med tre personer från Riksarkivet, tre från landstingskommunal verksamhet och tre från kommunal sida. Ordförandeskapet roterar årsvis mellan Riksarkivets och SKL:s representanter. I regel träffas gruppen fyra gånger per år men däremellan löses också en hel del frågor på distans ledamöterna emellan.

Bevara eller gallra?

För arkivverksamma i svenska kommuner och landsting genom åren har nog den mest handfasta kontakten med SKA skett genom de gallringsråd "Bevara eller gallra?" som gruppen producerat. Det är en skriftserie av handledningar för kommunal arkivsektor som följt SKA genom åren och givits ut i ett otal upplagor och inom en rad olika verksamhetsområden. Råden utgör ett stöd för kommuner och landsting i deras dokumenthanteringsarbete men är inte formellt styrande. Varje kommun eller landsting har att på egen hand fatta självständiga beslut inom arkivområdet (såväl som på andra områden) i enlighet med principen om kommunalt självstyre. Några exempel på innehåll i skriftserien är råd för skolorådet, socialtjänsten och angående patientjournaler.

Andra publikationer

Genom åren har SKA även gett ut andra vägledningar, ett exempel från de senare åren är dokument och klassificeringsscheman från projektet KLASSA, ett stöd för kommunala organisationer att kartlägga sin verksamhet i övergång till en verksamhetsbaserad arkivredovisning. Ett annat är "Vem bestämmer om arkiv i kommunerna?" som innehåller råd om styrning av kommunal arkivverk-

■ "Bevara eller gallra?" har varit den kommunala arkivvårdens storsäljare genom fyra decennier, här syns den i några olika utföranden.

samhet med fokus på ansvarsfördelning, arkivhantering i organisationsförändringar, beslut om gallring etc.

Rådgivning och omvärldsbevakning

Att ge råd är en av huvuduppgifterna för SKA, och arbetet med utgivandet av skriftserier och vägledningar är självklar del i detta. Därutöver har man också löpande kontakter med yrkesverksamma som ställer frågor och ibland föreslår ämnesområden som gruppen borde titta närmare på. Men SKA har även ett eget ansvar att orientera sig i vilka frågor som är aktuella inom gruppens arbetsområde. I den arbetsordning som är fastslagen ska exempelvis lagstiftningsområdet som berör dokumenthantering och arkiv bevakas liksom standardiseringsarbeten såväl inom som utom Sverige. SKA:s arbete ska också främja åtgärder som gör att arkiv tillgängliggörs och används i forskning och vara ett stöd för yrkesverksamma inom sektorn.

Samrådsgruppen – via webb och seminarier

På vilket vis är då SKA ett stöd? Vid sidan av redan nämnda utgivningsverksamhet finns sedan 2007 www.samradsgruppen.se

Webbplatsen är ett skyltfönster för verksamheten och här kan man få en översikt av aktuella projekt och även möjlighet att kunna ladda ned de olika dokument, handledningar och publikationer som tagits fram genom åren. Ett annat årligt återkommande

inslag i SKA:s verksamhet är seminarier där yrkesverksamma inbjuds att delta. På agendan står ofta presentationer av de senast utgivna råden och andra aktuella frågor. Seminarierna är också bra tillfällen för yrkesverksamma att knyta kontakter med andra kollegor och kunna ställa frågor direkt till någon i SKA.

Ökad synlighet och lyhördhet

Direktkontakten med andra yrkesverksamma är värdefull för SKA och var en orsak till att delar av gruppens medlemmar fanns med vid den stora begivenheten inom svenskt arkivväsande Arkivveckan i Visby tidigare i år. I samband med den visades också den nya logotypen för gruppen upp för första gången. Under för sommaren genomfördes också en enkätundersökning av vad arkivfolk i den kommunala sektorn förväntar sig av SKA, i vilka forum man vill mötas och hur gruppen ska kunna möta framtida utmaningar.

Samrådsgruppen i framtiden

SKA har genom enkäten fått ett bra underlag att arbeta vidare med och fått bekräftat att man har en roll att spela även framöver. En genomgripande översyn av webbplatsen under nästa år är ett första steg. Men utmaningarna framöver är flera. Det handlar bland annat om att gruppens personella resurser är begränsade, de som ingår i gruppen har ingen särskild tid avsatt för uppdraget utan sköter uppgiften på bästa vis med respektive arbetsgivares goda minne. Det handlar också om att SKA behöver hitta sin roll i förhållande till huvudmännen. Hur kan gruppens kompetens utnyttjas ännu bättre inom SKL och Riksarkivet? SKA kommer också att med intresse följa den kommande arkivutredningen. Riksarkivets relation till den kommunala sektorn är en av många frågor som ska behandlas där.

*Skribenten är lokalredaktör
för Nordisk Arkivnytt
och ledamot i SKA*

Det finska arkivverkets Grand Old Man

Pertti Hakala

Jari Lybeck, *Reinhold Hausen. Valtionarkiston johtaja ja historiantutkimuksen edistäjä*. Turun Yliopisto. Suomen historian julkaisuja 3. Turku 2016. 302 sidor. ISBN 978-951-29-6630-1

Finlands statsarkiv (från 1939 Riksarkivet) leddes i 36 år av ålänningen Reinhold Hausen, som avgick 1916, drygt ett år innan Finland förklarade sig självständigt. Under hans tid som statsarkivarie erhöill arkivet, som det första i Norden, år 1890 en modern och ändamålsenlig byggnad. Han såg också till att samtliga kända medeltidsurkunder med anknytning till Finland kom ut i tryck; Åbo domkyrkas svartbok (1890) och Finlands medeltidsurkunder I–VIII (sista delen utgiven 1935) utgör än i dag den korpus som numera förvisso är tillgänglig elektroniskt.

Trots dessa stordåd har Hausen förblivit något av en doldis i finsk kultur- och lärdomshistoria, delvis p.g.a. att han som kraftigt svensk-sinnad inte passat in i den kanoniserade nationella berättelsen. Filosofie doktor Jari Lybecks nyutkomna verk *Reinhold Hausen. Valtionarkiston johtaja ja historiantutkimuksen edistäjä* [sv. Reinhold Hausen, chef för Finlands statsarkiv och främjare av historieforskningen] är därför välkommet (för verkets tillkomst, se NA 1/2017 s. 212). Det tillför mycket nytt till de i sig förtjänstfulla artiklar och artikelsamlingar om Hausen som utgavs år 2002 av Marika Hausen och av Finlands Riksarkiv (red. Elisa Orrman).

Lybecks verk bygger på mångårig forskning, som gett honom goda förutsättningar att belysa Hausens mångsidiga insats och analysera det statsarkiv som han ledde med fast hand. Framställningen är stringent, men ändå kryddad med intressanta detaljuppgifter i lämplig mängd. Efter en inledande helhetsbild av människan och det ämbetsverk som han tillträdde går Lybeck in på en rad teman: Statsarkivets roll och insats inom ramen för Finska Senaten, den centralförvaltning som 1809–1917 ledde det autonoma ryska storfurstendömet Finland. Dragkamper om resurser och avvärjande av pådyvlade funktioner och uppgifter, tillkomsten av den ovan nämnda arkivbyggnaden (enligt Lybeck ett arkivpalats), arkivaccessioner och beståndstillväxt beskrivs, med särskild blick för Hausens insatser som anskaffare av betydande privatarkiv.

Att Reinhold Hausens hållning beträffande myndighetsarkiven var överraskande modern framgår

med önskvärd tydlighet. Hans anvisningar för t.ex. uppordnandet av länsstyrelsernas arkiv var praktiska, men utgick också från arbetskonomi – andra register än diarierna behövdes inte. Regelverk för arkivleveranser utfärdades och Hausen visade stort intresse för frågan om arkivbeständiga material. Föreskrifter utfärdades också för kraftfull gallring. Att kalla Hausen för en *records manager* vore dock att gå för långt påpekar Lybeck. I vilken mån proveniensprincipen gjorde sig gällande under hans tid dryftas på basis av en utredning av Eljas Orrman.

Hausens period var en tid av utveckling på många plan, noterar Lybeck. Antalet anställda steg från en handfull till ett drygt tiotal; bestånden ökade och allt fler forskarböcker inregistrerades (år 1911 hela 5 590). Hausens åländska föregångare Karl August Bomansson hade öppnat arkivet för forskning redan 1859. Allt gick dock inte som på räls; också Lybeck ägnar många sidor åt Hausens försök på 1890-talet att förmå Sverige att överlåta det finska material som ännu fanns kvar i de svenska arkiven, vilket enligt freden i Fredrikshamn borde ha överlåtits till Ryssland (dvs. Finland). Lybeck återger den utdragna behandlingen av frågan som en dialog mellan statsarkivarie Hausen och allt motvilligare svenske riksarkivarien Clas Odhner, medan t.ex. Martti Kerkkonen i sin historik över Finlands Riksarkiv 1809–1917 (utgiven på svenska 1995) i högre grad väger in också andra aktörer.

De många källutgåvor som utkom på Hausens försorg uppmärksammas förstas – inte bara medel-

tidsurkunderna och svartboken utan också Bidrag till Finlands historia, men Lybeck belyser därtill hans mångsidiga insats som dokumenterare av samtiden. Samlingen Politiska handlingar i Riksarkivet vittnar om hans metodiska insamlande av vittnesbörd om rättskampen mot förryskningsåtgärderna fr.o.m. 1890-talet. Det s.k. hausenska lappkartoteket i Nationalbiblioteket, ett tidigt pressregister, har Lybeck inte noterat, däremot nog Hausens insats som fotograf.

I ett långt och grundligt avsnitt utreder Lybeck försöken fr.o.m. 1890-talet att skapa ett nätverk av landsarkiv för omhändertagande av de mer lokala arkiven. Hausen intresserade sig tidigt för kyrkoarkiven, som ofta förvarades i bristfälliga utrymmen. I båda dessa frågor

konfronterades han med aktörer och organ som i språkligt hänseende företrädde en finsksinnad hållning, vilket ledde till avståndstagande och utebliven medverkan. Hausen meddelade i stället sina synpunkter i ett separat betänkande. De första landsarkiven i Finland tillkom så sent som 1927.

Reinhold Hausen tvingades, som känt, år 1916 att avgå efter uthålligt försvar av Statsarkivet som en trygghamn för de arkivbestånd som rörde Finland och tillhandahållare av förutsättningar för landets historieforskning. Att allt skulle hållas i Finland var ingalunda självklart; de i sig bekanta flyttningarna av finska statssekretariatets arkiv, som återspeglade förändringarna i Finlands ställning, belyses på ett fördjupande sätt av Lybeck. (Handlingarna åkte flera gånger av och an mellan Helsingfors

och den ryska huvudstaden innan de slutligen återbördades till Finland på 1920-talet.) Avsnittet om Hausen, Statsarkivet och rättskampen 1899–1917 har av lättförståeliga skäl nerv på ett annat sätt än t.ex. dryftandet av frågan om de regionala och lokala arkiven.

Verket är inte en biografi och bilden av Hausens person förblir skissartad, också p.g.a. det använda källmaterialet. Som verkets titel antyder har det heller inte varit avsikten. Lybecks arbete ger en helhetsbild av Statsarkivets chef under en uppbyggnadsperiod som på 1900-talet alltmär antog karaktären av försvarsstrid, en man som åstadkom mycket på många områden. Boken borde med det snaraste utges på svenska.

En liberal rysk generalguvernörs memoarer

Pertti Hakala

Arja Rantanen & Olga Sendhardt & Jussi Nuorteva & Päivi Happonen (red.), Nikolai Gerard. Suomen unohdettu kenraalikuvernööri – Н.Н. Герард. Забытый генерал-губернатор Финляндии. Kansallisarkiston toimituksia 20. Keuruu 2017. 343 sidor. ISBN 978-951-37-7266-6. ISSN 1795-9683.

Nordisk Arkivnyt har tidigare rapporterat om handlingar som tillhört ryske generalguvernören i Finland, Nikolaj Gerard (se NA 3/2016, s. 144), vilka påträffats hos dennes ättlingar i Tyskland. Bland materialet fanns också Gerards memoarer från tiden som generalguvernör i Finland (1905–1908)

och andra hågkomster. Direktören vid Riksarkivets verksamhetsställe (f.d. landsarkiv) i Vasa, FD Arja Rantanen har bekantat sig med handlingarna, vilka digitaliserats och därefter översatts till finska av

translator FM Olga Sendhardt, tidigare anställd vid Riksarkivet, för vidare bearbetning.

Gerards minnen från tiden som generalguvernör föreligger nu som en vacker tvåspråkig (finsk-ryska) utgåva, som också inbegriper hans hågkomster av tre ryska kejsare: Alexander II, Alexander III och Nikolaj II. Verket är försett med en utförlig biografisk introduktion, visserligen utan litteraturhänvisningar, som också innehåller uppgifter om källmaterial rörande Gerard.

Att Gerards insats i och för Finland uppmärksammas är välkommet. Hans tid som generalguvernör blev kort, men den inföll vid en tidpunkt då Finland som det första landet i världen införde allmän rösträtt och valbarhet för varje undersåte som fyllt 24 år. Gerards ställning gav honom

ständigt information om fluktuationerna i finsk politik och rysk rikspolitik, från hösten 1905 då riket skakades av revolter till den period av stärkt autokrati som vidtog 1907. Den ryska synvinkeln höjer verkets intresse.

Som redaktörer anges Arja Rantanen, Olga Sendhardt, generaldirektör Jussi Nuorteva och forskningsdirektör Päivi Happonen. Redaktionen överlämnade under ledning av Nuorteva det rykande

färska verket till Finlands president Sauli Niinistö den 2 november 2017.

Svenske tilstander

Fredrik Larsen Lund

Lars Hallberg, *Källor til invandringens historia 1840–2000*, arkivguide, Skrifter utgivna av Riksarkivet 38, 2017, 320 sider. ISBN 978-91-87491-23-8.

Som vi knapt har kunnet unngå å få med oss i Norge: Innvandring er et særskilt aktuelt spørsmål i Sverige for tiden, noe som for øvrig gjelder samtlige skandinaviske land. Sverige har i dag 10 millioner innbyggere, og nesten 25 prosent av dem er født utenfor landets grenser. Immigrasjon er imidlertid ikke noe nytt fenomen. I Sverige som i Norge har innvandringen en lang historie. Å legge ut på vandring har vært et grunnleggende trekk ved menneskeheten så lenge vi har vært her på kloden.

Fullt så langt tilbake går ikke førstearkivar Lars Hallberg i Riksarkivet i den nye arkivguiden han har skrevet. Etter noen innledende tilbakeblikk, starter han omkring 1840 og tar oss med frem til vår egen tid. *Källor til invandringens historia 1840–2000* er en kraftig opprustet utgave av en tidligere arkivguide fra 2001, også den gang forfattet av Hallberg.

Migrasjon har satt tallrike og tydelige spor i arkivene. Arkivguiden tar for seg arkiver etter myndigheter som på forskjellig vis har håndtert spørsmål knyttet til innvandring og utlendinger i Sverige. Dette er arkiver som både kan være kilder til å

dokumentere enkeltpersoners livsløp på vandring – og for å studere det svenske innvandringssystemet mer institusjonelt.

Hallbergs bok er et nyttig hjelpemiddel som gjør det mulig å gi seg arkivene i kast for å utforske innvandring som historisk fenomen, for dette er et felt det ikke uten videre er enkelt å få oversikt over rent arkivmessig sett. Et stort antall statlige organer har befattet seg med innvandring og utlendinger. Hallbergs arkivguide konsentrerer seg i første rekke om arkiver fra sentrale statlige myndigheter i Sverige, men det finnes også relevant materiale blant annet fra kommunal sektor.

Boken gir først en introduksjon til personforskning om innvandrere. Deretter følger oversikter over admi-

nistrasjonshistorie og arkivmateriale fra ulike deler av utlendingsforvaltningen og dets skiftende regimer; slik som overvåking og kontroll av utlendinger, flyktninger, arbeidstilatelset, folkeregistrering, statsborgerskap og internasjonal adopsjon samt religion, utdanning og kultur innenfor innvandrersamfunnene i Sverige. Vi får også en oversikt over offentlige utredninger på feltet.

Sett med norske øyne er det særlig interessant å lese om hvordan flyktningstrømmen fra Norge til Sverige under andre verdenskrig har satt avtrykk i svenske statlige arkiver.

En rekke illustrative kildeeksempler bringer liv inn på sidene og minner om at arkiver handler om mennesker.

Arkivguiden representerer et slags arkivverdenens Lonely Planet: en hendig følgesvenn på reisen ut i det ukjente, som jo arkivene ofte kan være. Et tilsvarende verk kunne med fordel vært utgitt i Norge også. Her har vi Anne Hals' rapport *Den sentrale statlige utlendingsforvaltningen 1945–2008* (Riksarkivaren, 2009); et godt utgangspunkt for en mer omfattende guidebok til innvandring i norske arkiver bygget etter Hallbergs svenske lest.

Skribenten er lokalredaktør for Nordisk Arkivnyt i Norge og har skrevet bøker om migrasjonshistorie

Et klenodie for flere nationer: Kong Valdemars Jordebog

Michael H. Gelting

Et af det danske Rigsarkivs største klenodier er det 1200-tals håndskrift, som kaldes *Kong Valdemars Jordebog*. Udadtil syner det ikke af meget: En ganske tyk bog i lille oktavformat, hvis bindplader af bøgetræ for længst har mistet deres oprindelige læderbeklædning. Men den lille bog indeholder en lang række lister over den danske konges besiddelser og indtægter, og disse lister – som må være afskrevet efter forlæg i kongens kancelli – er praktisk talt det eneste vidnesbyrd, vi har, om Danmarks finanser og deres forvaltning i højmiddelalderen. De er også en umådelig rig kilde for stednavneforskningen, for en stor del af Danmarks sogne er nævnt for første gang i disse lister. Det er måske ikke mindst det, der har givet håndskriftet en næsten ikonisk status, ikke blot i Danmark, men også i Estland, takket være den danske erobring af den nordlige del af det nuværende Estland i begyndelsen af 1200-tallet – ligesom de gamle danske besiddelser Skåne, Halland, Blekinge og Sydslesvig også er omfattet af listerne.

Ikke desto mindre er navnet ”Kong Valdemars Jordebog” noget misvisende. Listerne udgør ikke en jordebog i dette ords almindelige betydning af en fortegnelse over de gårde, som hørte under et gods, og de afgifter, de ydede. Mere træffende er det latinske navn, 1700-tallets

■ Kong Valdemars Jordebog blev restaureret ved Det Kongelige Biblioteks konserveringsafdeling for nogle år siden, og det blev ved den lejlighed definitivt påvist, at både bindpladerne og syningerne, trods alle senere omskiftelser, endnu er de oprindelige.

Foto: Jiri Vnoucek, Kgl. Bibliotek.

lærde gav denne samling af lister over indtægter og besiddelser: *Liber census Daniæ*, bogen over Danmarks skatteansættelse; men det er selvfølgelig ikke så mundret. Dog er heller ikke dette navn ganske dækkende. Det blev hæftet på en del af håndskriftet som følge af, at dets ejer hen imod 1700 havde skilt de kongelige indtægtslister ud fra resten af indholdet som et separat bind. Først i 1851, da den også på mange andre måder højst fortjenstfulde bibliotekar Gustaf Edvard Klemming (1823–1893) ved Kungliga biblioteket i Stockholm opdagede, at de kongelige

indtægtslister udfyldte lakunerne i et defekt 1200-tals blandingshåndskrift i bibliotekets samlinger, kunne listerne indsættes på deres rette plads i dette håndskrift, og helhedens brogede karakter blev tydelig.

Det samlede håndskrift kan nok bedst forstås som en personlig håndbog for en gejstlig uddannet mand i det kongelige kancelli. Det indeholder en kalender, hvori enkelte dødsfald i den danske kongefamilie og andre begivenheder, den seneste i 1238, er indført; de forskellige lister over kongens indtægter og besiddelser; en historisk årbog frem til

1219; en liste over Danmarks konger frem til Erik V Klipping (regerede 1259–1286); en fortegnelse over den katolske Kirkes ærkebispedømmer og bispedømmer, der kan dateres til mellem 1219 og 1236; en oversigt over kejser- og kongeriger; en liste over paverne frem til Gregor IX (pave 1227–1241); en religiøs fortælling om en tilfangetagen kongesøn, der symboliserer menneskets frafald og dets frelse, og som tilskrives den store cistercienserabbed Bernhard af Clairvaux (1091–1153); nogle latinske vers, hvoraf de fleste har været tilskrevet Hildebert af Lavardin,

ærkebiskop af Tours (1055–1133); et uddrag af biskop Marbod af Rennes' (ca. 1035–1123) digt om stenene i det himmelske Jerusalem; benediktinerregelen i pave Gregor IX's reviderede version fra 1237; et brudstykke af pave Innocens III's (1161–1216, pave fra 1198) afhandling om messens mysterium; beskrivelser af sejlruterne fra Ribe til Saint-Jean-d'Acre i kongeriget Jerusalem (nu Akko i Israel) og fra Utlengi i Blekinge til Reval (nu Tallinn) i Estland; en symbolsk tyding af kerubernes vinger og fjer, der tidligere blev tilskrevet den fremtrædende teolog og filosof Alan af Lille

(ca. 1114–ca. 1203), men som nu er identificeret som et værk af en anden stor teolog, abbed Hugo af Saint-Victor i Paris (ca. 1096–1141), med en fortsættelse, som muligvis er forfattet af en engelsk augustinerkannik, Clement af Llanthony, i slutningen af 1100-tallet; og et brudstykke af et dansk testamente.

En del af disse dateringer tyder på, at håndskriftet er afskrevet efter et forlæg fra slutningen af 1230'erne, og det stemmer meget godt med, at den største af indtægtslisterne, den såkaldte Hovedliste, bærer dateringen 1231. Andre dele af listerne må

■ Bogen indeholder også en afhandling om messens mysterium, beskrivelser af sejlruterne fra Ribe til Saint-Jean-d'Acre i kongeriget Jerusalem og fra Utlengi i Blekinge til Reval i Estland samt en symbolsk tyding af kerubernes vinger og fjer.

Foto: Julie Avery, Rigsarkivet.

imidlertid være senere, idet de seneste oplysninger i dem kan dateres til mellem 1254 og 1261, og den danske kongerække går som nævnt også frem til Erik Klippings tid; på den anden side omfatter listerne også langt ældre materiale, navnlig den gådefulde Broderliste fra slutningen af 1100-tallet.

Siden Erik Kroman – i fortsættelse af Kr. Kaalund og C. Weeke – i 1936 påviste, at den ene af håndskriftets skrivere var identisk med en broder Jens Jyde, som har skrevet et af de ældste bevarede håndskrifter af de sjællandske landskabslove, har forskningen accepteret Kromans identifikation af Jens Jyde med en munk af dette navn, som i 1298 foretog en ejendomstransaktion på vegne af cistercienserklosteret Sorø, og dermed henført håndskriftet til dette kloster og til tiden omkring 1300. På det seneste er det imidlertid blevet påpeget, at både Jens og Jyde hørte til de mest almindelige navne i slutningen af 1200-tallet, så der kan udmærket have været flere 'brødre' (munke eller brødre af tiggerordenene) af dette navn, uden at vi kan stedfæste dem nærmere. Dermed kan det næppe udelukkes, at den delvise ajourføring af håndskriftets indhold frem til omkring 1260 kunne skyldes skriveren selv. Det ville også have betydelig interesse i forhold til dateringen af det omtalte lovhandskrift, AM 455, 12°. Samtidig må tilknytningen til Sorø forekomme mere usikker.

Håndskriftet rummer stadig mange gåder. Hvem ville omkring 1260 have haft brug for disse tekster, hvoraf både mange af de kongelige indtægtslister og de historiske oplysninger må have været forældede? Der er heller ikke nogen middelalderlige brugsspor. Kun det danske

■ Kong Valdemars Jordebog syner ikke af meget udadtil, men er et af Rigsarkivets største klenodier.
Foto: Jiri Vnoucek, Kgl. Bibliotek.

testamente til slut er en senere tilføjelse, men der er ikke nogen af de notater og tilføjelser til teksterne, som normalt findes i middelalderlige håndskrifter, der var i flittig brug. Håndskriftet synes at have været temmelig jomfrueligt, indtil 1600–1700-årenes lærde begyndte at benytte det og forsyne det med spredte overskrifter og kommentarer (og fingersmuds).

Men uanset disse gåder er "Kong Valdemars Jordebog" en fundamental hovedkilde til Danmarks historie i middelalderen. Via en svensk samler, Johan Gabriel Sparfvenfeldt (1655–1727), var det kommet til Kungliga biblioteket i Stockholm, men i 1929 lykkedes det at forhandle en større byttehandel på plads. Sverige fik blandt andet Sturearkivet, hvis kerne var de svenske rigsstanderes arkiv fra tiden omkring

1500, og som fandtes på Rigsarkivet i København. Danmark fik blandt andet Kong Valdemars Jordebog, som siden da har været en af juvelerne i Rigsarkivets samlinger. Håndskriftet blev omhyggelig restaureret for få år siden ved Det Kongelige Biblioteks konserveringsafdeling, og det blev ved den lejlighed definitivt påvist, at både bindpladerne og syningerne, trods alle senere omskiftelser, endnu er de oprindelige. Ved samme lejlighed foretog Det Kongelige Bibliotek i 2013 en fremragende digitalisering af håndskriftet. Den kan nu benyttes på <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=2246542#123495,18115000>

Af Michael H. Gelting,
seniorforsker Rigsarkivet

Innehållsförteckning

årgång 62 (2017)

Huvudredaktören

Huvudredaktören 2, 50, 102, 154

Nordisk Arkivnyt

Nordisk Arkivportal og et digitalt
Nordisk Arkivnyt 155

Danmark

Nordens engang største afleverer det sidste 3
Pligten til at huske – retten til at blive glemt 5
Ny bog om udviklingen af velfærdsstatens
universitetspolitik 6
Historisk traktat mellem Danmark
og Japan udstilles 7
Digitalisering af 250 års kolonihistorie 57
”Det er os med originalerne ...” 59
Rigsarkivets fejring af Københavns
850-års jubilæum 116
En ny kortlægning af Danmark 117
Glemmer du? 173
Digital bevaring: Hvad ER det egentlig, de laver? ... 175
Kulturarens helte hyldet til Frivilligdag 177

Finland

Finlands riksarkiv som fristad för internationellt
dokumentmaterial i fara 12
Finska arkivverket firade 200-årsjubileum
i familjekretsen 14
Skandinavien i tur då utställningsserien
Pro Finlandia fortsätter 16
Arkivverket blev Riksarkivet, landsarkiven
verksamhetsställen 18
Utställningen Pro Finlandia – Finlands väg till
självständighet kan beskådas även i Italien under
självständighetens jubileumsår 62
Människonära perspektiv på finska
inbördeskriget 1918 63
Helsingfors stadsmuseums fotosamling blev
fritt tillgänglig 66
Fortsatt åtstramning efter avtal mellan
arbetsmarknadsparterna 67
Vidkun Quisling – militärattaché i
Helsingfors 1919–1921 68

Principbeslutet om digitalisering och arkivering
av material enbart elektroniskt är fattat 120

Cirkeln slöts – Riksarkivets läsesal för
mikrofilmer är åter bibliotekssal 179

En rapport med fokus på lika lön för
män och kvinnor 180

Grönland

Lille arkiv med et stærkt netværk – Vestnordiske
Arkivdage i et grønlandsk perspektiv 184

Island

To nordiske seminarer på Island i
september 2016 27
Samarbejdet mellem de offentlige arkiver i Island. ... 51
Udfordringer ved aflevering af
arkiveringsversioner og løsninger på dem 52
Et spejl af islandsk samfund 1770. Almuen og
embedsmændene skriver til Danmarks konge
15. juni 2017 – 3. juni 2018 112
Islands Nationalarkiv løser en forsømt opgave ... 114
Tre islandske grundlove 169
Vestnordiske Arkivdage 2017 171

Norge

UD-arkivene: Unike tidsskapsler 19
Riksarkivets 200 år markert med frimerke 71
Vi var alle enige om at det var en fin tur.
ICA-komite møttes i Oslo 72
Vi bevarer bare en flat verden 74
Fant igjen svartebok fra 1779 122
Det langsomme arbeidet 125
Arkivstatistikken i Norge 127
Digital endring i Norge 128
Hurra for 200! 130
Statsarkivet i Stavanger har flyttet inn i
Arkivenes Hus 132
Privatarkiv ordna med utviklingsmidlar 157
Statsarkivet i Hamar er 100 år 159
Nytt testverktøy for arkivuttrekk 161
Ut i verden for å redde arkiver 162
Forvaltning i Arkivverket: Jobber for bedre
dokumentasjonsforvaltning og arkiver 165

Sverige

Ombyggt och klart i Riksarkivet Marieberg.....	22
Gemensam kundtjänst för Riksarkivet	24
Firande av den svenska tryckfriheten	25
Svenska Riksarkivet 1618–2018	77
Om verksprojektet DIANA	78
Hungerkravallerna 1917. Deltagande i fokus i arbetet med ny utställning i Göteborg.....	80
Regeringsuppdrag ska öka användningen av digital information	82
Kultur- och demokratiministern besökte Riksarkivet	103
Arkivveckan i Visby	104
Riksdagens kulturutskott besökte Riksarkivet	108
Ett inspel till kommande arkivutredning.....	109
Fria bilder för allmänheten	167
Arkivutredare utsedd	168

Riksarkivariens spalt

Riksarkivet 2025	9
I anledning af en lille festlighed – Islands Nationalarkiv 135 år	53
Vår bästa tid är nu	110
I vilket skick är våra största skatter?	182

Norden

Smakebiter fra Arkivdagen 2016.....	29
Nordisk arkivdag i Island 2016	30
Yttrandefriheten tema för Arkivens dag i Finland ..	31
Välkommen hem – Arkivens dag 2016 i Sverige ...	32
De Nordiske Arbejderbevægelsers Biblioteker og Arkiver Møde 2017	133
Nordisk Arkivstatistik 2016.....	135
Jane Horney – kvinnan som försvann	186
Møde mellem de heraldiske embedsmænd i Norden	190

Utanför Norden

Ved det lukkede arkivs port: Søk etter kilder til nordisk historie i Les Archives Nationales d'Algérie.....	34
Ved det lukkede arkivs port – del 2: Kilder til nordisk historie i algeriske samlinger.....	83
Ny huvudbyggnad i Tartu för Estlands Nationalarkiv	86

Synpunkter

Arkivarien och forskningens behov	192

Porträttet/Institutionen

Skagafjörðurs regionalarkiv – 70 år	37
Riksarkivet i Norge fyller 200 år. Historien i korte trekk	88
Rigsarkivet styrker samarbejdet med historieinteresserede frivillige	139
Samverkan med kommunal arkivsektor i Sverige	194

Personalia

Stor tack till en redaktör – Leon Jespersen avgår efter 16 år som redaktör för Nordisk Arkivnyt	39
Ny ledelse i Arkivverket	40
Kerstin Martinsdotter hedersdoktor	41
Petra Dornbusch ny chef för tillsynsenheten	42
Julie Avery ny dansk lokalredaktör	42
Rolf Källman ny DVS-chef	91
Kjell Hoffman in memoriam	141

Publikationer

Informationsförvaltning i offentlig och privat sektor	43
Arkivene før Riksarkivet.....	44
De mange ansikter	44
1864 – Mennesker mellem magterne	92
Jordebok for Bergen bispedømme på 1300-tallet ...	93
Efterlängtat bok om digitalt bevarande	93
Dansk universitetspolitik 1950–1975	95
Lange linjer i Riksarkivets historie	142
Gulljakt i arkivene	143
Livet i de røde barakker	144
I långfarande norrmäns spår	146
En officiös ämbetsverkshistorik	147
Det finska arkivverkets Grand Old Man	196
En liberal rysk generalguvernörs memoarer.....	197
Svenske tilstander	198

Dokumentet

”Omständigheterna ha drifvit oss därhän” – företrädare för en ny självständig stat knackar på ...	45
Veterinären med mirakelmedicinen	97
Straffesaken mot Hans Jægers Fra Kristiania-Bohømen	149
Et klenodie for flere nationer: Kong Valdemars Jordebog	199

Indfødsretsloven, loven om statsborgerskab, blev proklameret i 1776. Forordningen om dansk indfødsret medførte, at alle embedsstillinger skulle besættes af embedsmænd, der var født i Danmark, Norge eller hertugdømmerne, eller som havde fået tilkendt et såkaldt naturalisationsbrev. Indfødsretten fik forfatningskarakter og blev indført af Christian 7.
Foto: Tom Jersø, Rigsarkivet.

Innehåll

Huvudredaktören	154	Cirkeln slöts – Riksarkivets läsesal för mikrofilmer är åter bibliotekssal	179
Nordisk Arkivportal og et digitalt Nordisk Arkivnyt ...	155	<i>Pertti Hakala</i>	
<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>		En rapport med fokus på lika lön för män och kvinnor	180
Privatarkiv ordna med utviklingsmidlar	157	<i>Pertti Hakala</i>	
<i>Helen Daae Frøyseth</i>		I vilket skick är våra största skatter?	182
Statsarkivet i Hamar er 100 år	159	<i>Jussi Nuorteva</i>	
<i>Sigrid Jostad</i>		Lille arkiv med et stærkt netværk – Vestnordiske Arkivdage i et grønlandsk perspektiv	184
Nytt testverktøy for arkivuttrekk	161	<i>Inge Høst Seiding</i>	
<i>Erik Aaberg, Joachim Fugleberg</i>		Jane Horney – kvinnen som forsvann	186
Ut i verden for å redde arkiver	162	<i>Jan-Eric Bruun</i>	
<i>Merethe Nordgarden</i>		Møde mellem de heraldiske embedsmænd i Norden	190
Forvaltning i Arkivverket: Jobber for bedre dokumentasjonsforvaltning og arkiver	165	<i>Ronny Andersen</i>	
<i>Espen Sjøvoll</i>		Arkivarien och forskningens behov	192
Fria bilder för allmänheten	167	<i>Anders Åkerfeldt</i>	
<i>Andreas Wallgård</i>		Samverkan med kommunal arkivsektor i Sverige	194
Arkivutredare utsedd	168	<i>Andreas Wallgård</i>	
<i>Andreas Wallgård</i>		Det finska arkivverkets Grand Old Man	196
Tre islandske grundlove	169	<i>Pertti Hakala</i>	
<i>Unnar Ingvarsson</i>		En liberal rysk generalguvernörs memoarer	197
Vestnordiske Arkivdage 2017	171	<i>Pertti Hakala</i>	
<i>Karen Sigurkarlsdóttir</i>		Svenske tilstander	198
Glemmer du?	173	<i>Fredrik Larsen Lund</i>	
<i>Ronja Hougner Vejdegren</i>		Et klenodie for flere nationer: Kong Valdemars Jordebog	199
Digital bevaring: Hvad ER det egentlig, de laver?	175	<i>Michael H. Gelting</i>	
<i>Jan Dalsten Sørensen</i>			
Kulturarvens helte hyldet til Frivilligdag	177		
<i>Julie Avery</i>			